

स्थानीय राजपत्र

माडी नगरपालिका

नगरकार्यपालिकाको कार्यालय

बसन्तपुर, चितवन

बागमती प्रदेश नेपाल

माडी नगरपालिकाद्वारा प्रकाशित

खण्ड: ९ पौष १८ गते, २०८२ संख्या-१४

भाग-२

माडी नगरपालिका स्वास्थ्य संस्था दर्ता तथा नवीकरण
सम्बन्धी कार्यविधि, २०८२

नेपालको संविधान बमोजिम माडी नगर कार्यपालिकाले बनाएको तल उल्लेख भए बमोजिमको कार्यविधि सर्वसाधारणको जानकारीका लागि प्रकाशन गरिएको छ

प्रस्तावना :

नेपालको संविधानले स्वास्थ्यलाई जनताको मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरिसकेको छ । आम नागरिकको स्वास्थ्य र देशको समग्र विकास बीच अन्योन्याश्रित सम्बन्ध हुन्छ । स्वास्थ्य क्षेत्रमा भएका प्रगतिहरूलाई विकासका प्रमुख सूचकाङ्कहरूको रूपमा लिइन्छ । विगतका दशकमा गरिबी र द्वन्द्वका बावजुद पनि नेपालले स्वास्थ्य क्षेत्रमा उल्लेखनीय सफलता हासिल गरेको छ । नागरिकलाई सर्वसुलभ एवं गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने प्रयोजनका लागि प्रचलित कानून बमोजिम सरकारी, निजी, सामुदायिक, गैरसरकारी वा सहकारीस्तरमा स्थापना हुने स्वास्थ्य संस्थाको सेवा विस्तार, स्तरवृद्धि, स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्दा पालन गर्नुपर्ने मापदण्ड तथा स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन अनुमति प्रदान गर्ने प्रकृत्यालाई सरल, सहज, व्यवस्थित एवं प्रभावकारी बनाउन वाञ्छनीय भएकोले नेपालको संविधानको धारा २२१ र २२६ तथा स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ (२) ले दिएको अधिकार साथै माडी नगरपालिकाको प्रशासकिय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०७४ साथै माडी नगरपालिका जनस्वास्थ्य ऐन, २०७७ को दफा १२ मा भएको व्यवस्था अनुसारको अधिकार प्रयोग गरी माडी नगरपालिकाले यो कार्यविधि तयार गरेको छ । यो कार्यविधि तुरुन्त लागु हुनेछ ।

परिच्छेद १

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :** (१) यस कार्यविधिको नाम “ **माडी नगरपालिका स्वास्थ्य संस्था दर्ता तथा नवीकरण सम्बन्धी कार्यविधि, २०८२**” रहेको छ ।
(२) यो कार्यविधि तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

परिभाषा : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा,

- (क) “**अनुगमन समिति**” भन्नाले माडी नगरपालिकाले गठन गर्ने अनुसूची- १ बमोजिमको समिति सम्झनु पर्छ ।
- (ख) “**अनुमति प्रदान गर्ने निकाय**” भन्नाले माडी नगरपालिकालाई सम्झनु पर्छ ।
- (ग) “**मन्त्रालय**” भन्नाले नेपाल सरकार, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय समेतलाई सम्झनु पर्छ ।
- (घ) “**प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचना**” भन्नाले प्रदेशमा रहने स्वास्थ्य सम्बन्धी मन्त्रालय, विभाग वा कार्यालयलाई समेत सम्झनु पर्छ ।
- (ङ) “**नगरपालिका**” भन्नाले माडी नगरपालिकालाई सम्झनु पर्छ ।
- (च) “**अस्पताल**” भन्नाले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने उद्देश्यले प्रचलित कानून बमोजिम स्थापित सरकारी अस्पताल, निजी अस्पताल, नर्सिङ होम, सामुदायिक अस्पताल, गैर सरकारी अस्पताल वा सहकारी अस्पताल समेतलाई सम्झनुपर्छ ।
- (छ) “**आयुर्वेद अस्पताल**” भन्नाले आयुर्वेद चिकित्सा तथा अन्य वैकल्पिक चिकित्सा पद्धतिमा आधारित भई स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने स्वास्थ्य संस्था सम्झनुपर्छ र सो शब्दले आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा पद्धतिबाट उपचार गर्ने गरी सञ्चालन गरिएका आयुर्वेद, प्राकृतिक चिकित्सा, परम्परागत चाईनिज चिकित्सा(टिसिएम), होमियोप्याथी, सोवारिग्पा आदि समेतलाई जनाउँछ ।
- (ज) “**गैरसरकारी अस्पताल**” भन्नाले मुनाफा रहित उद्देश्यले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने प्रयोजनका लागि प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त अस्पताल सम्झनु पर्छ ।
- (झ) “**डाईग्नोस्टिक सेन्टर**” भन्नाले निदानात्मक सेवाहरू जस्तै प्रयोगशाला सेवा, रेडियो ईमेजिङ्ग जस्ता सेवाहरू प्रदान गर्न कानून बमोजिम दर्ता भई स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्ने संस्थालाई सम्झनु पर्छ ।
- (ञ) “**निजी अस्पताल वा नर्सिङहोम**” भन्नाले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने उद्देश्यले प्रचलित कम्पनी कानून बमोजिम स्थापना भई माडी नगरपालिकाबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त निजी अस्पताल वा नर्सिङ होम सम्झनुपर्छ ।

- (ट) “पोलीक्लिनिक” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई एकै संस्थाबाट कम्तिमा पाँचवटा सेवा जस्तै बहिरङ्ग सेवा, प्रयोगशाला, रेडियो ईमेजिङ्ग, फिजियोथेरापी, परिवार नियोजन, खोप सेवा आदि जस्ता बहुसेवा उपलब्ध गराउने संस्थाहरूलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ठ) “कन्सल्टेन्ट” भन्नाले सम्बन्धित विषयमा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्नातकोत्तर उपाधि डिग्री वा डिप्लोमा प्राप्त गरेका वा तोकिए बमोजिमका विशेषज्ञ तालिम प्राप्त गरी सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता भएका विशेषज्ञ चिकित्सक सम्झनुपर्छ ।
- (ड) “सरकारी अस्पताल” भन्नाले नेपाल सरकारको पूर्ण वा आंशिक स्वामित्व रहने गरी सार्वजनिक हितका लागि स्थापना भएका वा हुने स्वास्थ्य सेवा प्रदायक अस्पताल सम्झनुपर्छ ।
स्पष्टीकरण यस खण्डको प्रयोजनका लागि “आंशिक स्वामित्व” भन्नाले नेपाल सरकारको कम्तीमा एकाउन्न प्रतिशत लगानीलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ढ) “सहकारी अस्पताल” भन्नाले सहकारीको सिद्धान्त बमोजिम सदस्य समेतलाई स्वास्थ्य सेवा दिने उद्देश्यले सहकारी ऐन बमोजिम दर्ता भई अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त अस्पताललाई सम्झनुपर्छ ।
- (ण) “सामुदायिक अस्पताल” भन्नाले सम्बन्धित सरकारी निकायमा संस्था दर्ता भई सामुदायिक लगानी र व्यवस्थापनमा सञ्चालन हुने गरी मुनाफा रहित उद्देश्य लिई अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त अस्पताललाई सम्झनुपर्छ ।
- (त) “स्वास्थ्य क्लिनिक” भन्नाले कुनै पनि व्यक्तिलाई स्वास्थ्य सम्बन्धी जाँच गर्ने, उपचार सम्बन्धी आवश्यक परामर्श दिने, एक स्थानबाट पाँच वटाभन्दा कम सेवा जस्तै बहिरङ्ग सेवा, प्रयोगशाला, रेडियो ईमेजिङ्ग, फिजियोथेरापी, खोप सेवा, आँखा सम्बन्धी सेवा, दाँत सम्बन्धी सेवा, परिवार नियोजन जस्ता सेवा उपलब्ध गराउनका लागि प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भएका संस्थालाई सम्झनु पर्छ र सो शब्दले निजी क्लिनिक, आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा सेवा तथा डाईटिक्स सेन्टर, घरैमा दिइने स्वास्थ्य सेवा र हस्पिस तथा प्यालिएटिभ हेरचाह केन्द्र समेतलाई जनाउँदछ ।
- (थ) “दन्त सेवा क्लिनिक” भन्नाले दाँत सम्बन्धी रोगको उपचार गर्ने, आवश्यक परामर्श दिने, दाँत निकाल्ने, दाँत भर्ने, दाँत राख्ने आदि सम्बन्धी सेवा दिने उद्देश्यले सञ्चालित संस्थालाई सम्झनु पर्छ ।
- (द) “फार्मेसी/औषधि पसल” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई औषधी भण्डाण तथा विक्री वितरण गर्ने, थोक तथा खुद्रा संस्थालाई सम्झनुपर्छ ।
- (ध) “स्वास्थ्य संस्था” भन्नाले यो कार्यविधि वा प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई माडी नगरपालिकाबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त अस्पताल, पोलि क्लिनिक, स्वास्थ्य क्लिनिक, प्रयोगशाला जस्ता सेवाहरू सञ्चालन गर्ने संस्था सम्झनुपर्छ र सो शब्दले आयुर्वेद अस्पताल तथा क्लिनिकहरू समेतलाई जनाउँछ ।
- (न) “पोषण केन्द्र” भन्नाले पोषण सम्बन्धी स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने प्रयोजनको लागि यसै कार्यविधि वा प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता तथा अनुमति प्राप्त संस्था सम्झनुपर्छ ।
- (प) “घरैमा दिइने स्वास्थ्य सेवा” (Home based Care) भन्नाले बिरामीहरूका लागि निजहरूको घरमा नै गई आवश्यक स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने प्रयोजनको लागि यसै कार्यविधि वा प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता तथा अनुमति प्राप्त संस्था सम्झनुपर्छ ।
- (फ) “हस्पिस तथा प्यालिएटिभ सेवा” (Hospice and Palliative Care) भन्नाले उपचारबाट निको नहुने रोग लागि कठिन स्वास्थ्यस्थितिमा पुगेका व्यक्तिहरूलाई स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने प्रयोजनको लागि यसै कार्यविधि वा प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता तथा अनुमति प्राप्त संस्था सम्झनुपर्छ ।
- (ब) “प्याथोलोजी सेवा” भन्नाले यस नगरपालिकामा दर्ता भई संचालनमा आएका विकृती विज्ञान सम्बन्धि सेवा प्रदान गर्ने संस्थाहरूलाई सम्झनुपर्छ ।
- (भ) “भवन संहिता” भन्नाले नेपाल सरकारबाट स्वीकृत राष्ट्रिय भवन संहितालाई सम्झनुपर्छ ।

- (म) “भवन निर्माण मापदण्ड” भन्नाले माडी नगरपालिका भवन निर्माण तथा घरनक्सा नियमन कार्यविधि, २०७९ सम्भन्तुपर्छ र सो शब्दले स्वास्थ्य सम्बन्धी भवनको लागि छुट्टै मापदण्ड नभएको स्थानको हकमा अनुसूची-२ मा उल्लेखित भवन निर्माण मापदण्ड समेतलाई जनाउँछ ।

परिच्छेद-२

स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन अनुमति प्रक्रिया

३. **स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्रदान :** (१) देहाय बमोजिमका स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना, सेवा विस्तार वा स्तरोन्नति गर्ने प्रयोजनका लागि नगरपालिकाले अनुमति दिन सक्नेछ :-
- (क) स्वास्थ्य क्लिनिक, डाईग्नोस्टिक सेन्टर, पोषण केन्द्र, घरैमा दिईने स्वास्थ्य सेवा, Pallative Care तथा पन्ध्र शैयासम्मका जनरल अस्पतालहरू,
- (ख) आयुर्वेद तथा अन्य वैकल्पिक चिकित्सासँग सम्बन्धित क्लिनिक तथा पन्ध्र शैयासम्मका अस्पतालहरू ।
- (२) नगरपालिकामा स्वास्थ्य संस्था दर्ता वा स्तरोन्नति भएपछि सोको विवरण तोकिएको ढाँचामा प्रादेशिक स्वास्थ्य कार्यालयलाई दिनु पर्नेछ ।
४. **पूर्वाधार निर्माण मनसाय पत्रका लागि निवेदन दिनु पर्ने :** (१) यस कार्यविधि बमोजिम स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना, सेवा विस्तार वा स्तरोन्नति गरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न इच्छुक संस्थाले आवश्यक पूर्वाधार निर्माण गर्ने प्रयोजनका लागि अनुसूची- ३ बमोजिमका ढाँचामा मनसाय पत्रका लागि निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त हुन आएमा नगरपालिकाले निवेदन प्राप्त भएको पन्ध्र दिनभित्र देहायका विवरणहरू परीक्षण गर्ने प्रयोजनका लागि अनुगमन समिति खटाउने छ :-
- (क) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्थाको व्यावसायिक कार्य योजना,
- (ख) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्था रहने स्थानको उपयुक्तता र जग्गाको पर्याप्तता,
- (ग) प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन,
- (घ) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्थाले सेवा पुर्‍याउने क्षेत्र, सो क्षेत्रको जनसंख्या/जनघनत्व,
- (ङ) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्थाले सेवा पुर्‍याउने क्षेत्रमा अन्य अस्पतालहरूको अवस्थिति र प्रस्तावित अस्पतालले पुर्‍याउने थप योगदान,
- (३) समितिले उपदफा (२) मा उल्लिखित विषयहरूको विश्लेषण गरी स्पष्ट राय सहितको प्रतिवेदन तीस दिनभित्र नगरपालिका समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिमको प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि सो प्रतिवेदनको आधारमा पूर्वाधार निर्माणका लागि अनुमति दिन उपयुक्त हुने देखिएमा प्रतिवेदन प्राप्त भएको मितिले पन्ध्र दिनभित्र नगरपालिकाले बढीमा तीन वर्षसम्मको समयावधि दिई पूर्वाधार निर्माणका लागि निवेदकलाई मनसायपत्र (Letter of Intent) प्रदान गर्नु पर्नेछ ।
- (५) उपदफा (४) बमोजिमको अवधिभित्र मनासिव कारण परी पूर्वाधार निर्माण गर्न नसकेको भनी समयावधि थपका लागि सम्बन्धित अस्पताल वा स्वास्थ्य संस्थाले अनुरोध गरेमा नगरपालिकाले त्यस्ता अस्पताललाई बढीमा एक वर्षमा नबढ्ने गरी पूर्वाधार निर्माणका लागि समयावधि थप गर्न सक्नेछ ।
५. **सञ्चालन अनुमति दिन सकिने :** (१) दफा ४ बमोजिम पूर्वाधार निर्माण कार्य सम्पन्न भएपछि सो पूर्वाधार तयार भएको व्यहोरा सहित अस्पतालले सेवा सञ्चालन गर्ने आवश्यक कागजातहरू संलग्न गरी अनुसूची- ४ बमोजिमको ढाँचामा नगरपालिका समक्ष निवेदन दिन सक्नेछ ।
- (२) अस्पतालले सेवा सञ्चालन गर्ने आवश्यक कागजातहरू संलग्न गरी अनुसूची २ बमोजिमको ढाँचामा नगरपालिकामा निवेदन दिन सक्नेछ तर स्वास्थ्य क्लिनिक तथा रेडियो ईमेजिङ सेवा स्थापना तथा सञ्चालन अनुमतिका लागि अनुसूची ५ बमोजिमको ढाँचामा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त हुन आएमा नगरपालिकाको कार्यालयले निवेदन प्राप्त गरेको मितिले पन्ध्र दिनभित्र समिति खटाउनु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम खटिएको समितिले पन्ध्र दिनभित्र स्थलगत निरीक्षण गरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्रदान गर्न उपयुक्त भए नभएको राय सहितको प्रतिवेदन नगरपालिकामा पेश गर्नुपर्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम समितिको प्रतिवेदनको आधार र यस कार्यविधिमा उल्लिखित अन्य मापदण्ड पूरा गरेका स्वास्थ्य संस्थालाई नगरपालिकाले बढीमा दुई वर्षका लागि स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति दिन सक्नेछ ।

(६) यस नियम बमोजिम स्वास्थ्य संस्थालाई स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति दिने नदिने सम्बन्धमा उपदफा (३) बमोजिम समितिको प्रतिवेदन प्राप्त भएको मितिले पन्ध्र दिनभित्र निर्णय गरी सक्नु पर्नेछ र सोको जानकारी सम्बन्धित संस्थालाई दिनु पर्नेछ ।

(७) यस कार्यविधि प्रारम्भ हुँदाका बखत संस्था दर्ता गर्ने निकायमा दर्ता भएको तर उपदफा (५) बमोजिम अनुमतिका लागि निवेदन नदिएँ सञ्चालन गरिरहेका स्वास्थ्य संस्थाले नगरपालिकाले तोके बमोजिमको शुल्कको दुई गुणा दस्तुर लिई निश्चित अवधिको लागि यसै कार्यविधि बमोजिमको प्रक्रिया पूरा गरी सञ्चालन अनुमति दिन सक्नेछ ।

(८) यो कार्यविधि प्रारम्भ हुँदाका बखत संस्था दर्ता गर्ने निकायमा दर्ता भई अनुमतिको लागि निवेदन दिएका स्वास्थ्य संस्थालाई नगरपालिकाले तोके बमोजिमको शुल्क बुझाएमा निश्चित अवधिको लागि कार्यविधि बमोजिमको प्रक्रिया पूरा गरी सञ्चालन अनुमति दिन सकिनेछ ।

(९) उपदफा (२) (३) र (५) बमोजिम तोकिएको म्यादभित्र नगर कार्यपालिकाको कार्यालय वा समितिले कार्य सम्पन्न नगरेमा अनुमतिका लागि निवेदन दिने स्वास्थ्य संस्थाले प्रमुख समक्ष उजुर गर्न सक्नेछ । यसरी प्राप्त भएको उजुरी सम्बन्धमा प्रमुखले दफा (२), (३) र (५) मा तोकिएको म्यादमा नबढ्ने गरी शीघ्र अनुगमनको व्यवस्था मिलाई सञ्चालन अनुमति दिने नदिने निर्णय दिन सक्नेछ ।

६. **थप सेवा विस्तार वा शाखा स्थापना गर्न अनुमति लिनु पर्ने** : स्वास्थ्य संस्थाले आफूले सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति पाएका सेवाको अतिरिक्त थप सेवा विस्तार गर्न वा शाखा स्थापना गरी सेवा सञ्चालन गर्न चाहेमा नगरपालिकाबाट यस कार्यविधि बमोजिमका प्रक्रिया पूरा गरी अनुमति प्राप्त गर्नु पर्नेछ ।

७. **पुनः अनुमति प्राप्त गर्न निवेदन दिनु पर्ने** : (१) यस कार्यविधि प्रारम्भ हुँदाका बखत सञ्चालन स्वीकृति लिएका स्वास्थ्य संस्थाले यस कार्यविधि बमोजिम तोकिएको पूर्वाधार तथा मापदण्ड कार्यान्वयन प्रयोजनका लागि यो कार्यविधि प्रारम्भ भएपछि तोकिएको अवधिभित्र पूर्वाधार तयारी योजना (भवन प्रबलीकरण वा नयाँ निर्माण योजना) सहित नगरपालिका समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त हुन आएमा नगरपालिकाले त्यस्ता स्वास्थ्य संस्थालाई यस कार्यविधि बमोजिम तोकेको पूर्वाधार पूरा गर्नका लागि तीन वर्ष र मापदण्ड कायम गर्नका लागि एक वर्षको समयावधि दिन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम समयावधि थप भएका स्वास्थ्य संस्थाले मासिक प्रगती प्रतिवेदन नेपाल सरकारले तोकेको ढाँचामा पेश गर्नुपर्नेछ ।

(४) प्रबलीकरण हुने अस्पताल वा नयाँ निर्माण गर्न अनुमति लिई साविकको भवनबाट सेवा दिईरहेका स्वास्थ्य संस्थाले निर्माण अवधिभरका लागि भवनको कारण वा अस्पतालको औजार उपकरणले हुन सक्ने दुर्घटनाको लागि शैया क्षमता बराबरका संख्यामा प्रति व्यक्ति पचास हजार रुपैयाँ बराबरका सामुहिक दुर्घटना विमाको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(५) यस दफा बमोजिमका प्रक्रिया पूरा गरेका स्वास्थ्य संस्थालाई दफा ५ बमोजिम स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गर्न अनुमति प्रदान गरिनेछ ।

(६) यस दफा बमोजिम अनुमतिका लागि निवेदन नदिने, निवेदन दिए पनि अनुमति नपाउने वा निर्धारित अवधिभित्र पूर्वाधार वा मापदण्ड कायम नगर्ने स्वास्थ्य संस्थाको अनुमति नगरपालिकाले रद्द गर्न सक्नेछ ।

८. **अनुमति दस्तुर बुझाउनु पर्ने** : स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना, सेवा विस्तार वा स्तरोन्नति गर्न अनुमति प्राप्त भएमा सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाले नगरपालिकाले तोके बमोजिमको अनुमति दस्तुर बुझाउनु पर्नेछ ।

९. **नवीकरण गराउनु पर्ने** : (१) यस कार्यविधि बमोजिम स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त स्वास्थ्य संस्थाले सेवा सञ्चालन अनुमतिको अवधि समाप्त हुने मितिभित्र नगरपालिकामा नवीकरणका लागि निवेदन दिनु पर्नेछ । नगरपालिकाले अनुमतिको अवधि समाप्त भएको मितिले तीन महिनाभित्र आवश्यक जाँचबुझ गरी नवीकरण गर्न सक्नेछ । तोकिएको समय भित्र नवीकरणको लागि निवेदन नदिने संस्थाको संचालन स्विकृती रद्द गर्न सकिनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा नगरपालिकाले तोके बमोजिमको दस्तुर लिई बढीमा दुई वर्षका लागि स्वास्थ्य संस्थालाई सेवा सञ्चालन अनुमतिको नवीकरण गरिदिन सक्नेछ तर यो कार्यविधि प्रारम्भ हुनु अघि स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गर्ने अनुमति पाएका स्वास्थ्य संस्थाको हकमा त्यस्तो स्वास्थ्य संस्थाले यस कार्यविधि बमोजिम तोकिएको मापदण्ड तथा पूर्वाधार कायम नगरेसम्म तीन वर्षमा नबढाई प्रत्येक एक वर्षका लागि अनुमति नवीकरण गरिदिन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमका अवधिभित्र उचित कारण परी निवेदन पेश गर्न नसकेको भनी कारण खुलाई थप तीन महिनाभित्र निवेदन पेश गरेमा नगरपालिकाले नवीकरण दस्तुर दोब्बर लिई सेवा सञ्चालन अनुमति नवीकरण गरि दिन सक्नेछ ।

(४) उपदफा (२) वा (३) बमोजिमको अवधिभित्र नवीकरणका लागि निवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थाको सेवा सञ्चालन अनुमति पत्र स्वतः खारेज हुनेछ र सो को जानकारी प्रादेशिक स्वास्थ्य कार्यालयलाई समेत दिइनेछ ।

(५) उपदफा (४) मा जुनसुकै कुरा उल्लेख गरिएको भएतापनि यो उपदफा प्रारम्भ हुँदाका बखतसम्म अनुमति नवीकरण नगरेका स्वास्थ्य संस्थाले तोकिएको समयभित्र अनुमतिका लागि निवेदन दिएमा नगरपालिकाले तोके बमोजिमको दस्तुरको अतिरिक्त संचालन अवधिको दस्तुर र सोही बमोजिमको नवीकरण दस्तुर लिई एक पटकको लागि कार्यविधि बमोजिमको प्रक्रिया पूरा गरी त्यस्तो अनुमति नवीकरण गर्न सक्नेछ ।

(६) फार्मसी/औषधी पसलको हकमा व्यवसाय दर्ता गर्नु पर्नेछ ।

१०. **गुणस्तर तथा मापदण्ड अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था** : (१) स्वास्थ्य संस्थाले आफूले प्रदान गरेका सेवाहरूको यस कार्यविधिमा उल्लिखित मापदण्ड बमोजिमको गुणस्तर भए नभएको सम्बन्धमा प्रत्येक वर्ष परीक्षण (स्वः मूल्यांकन) न्यूनतम सेवा मापदण्ड गराई सोको प्रतिवेदन आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले तीन महिनाभित्र नगरपालिका समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम तोकिएको अवधिभित्र प्रतिवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई सो प्रतिवेदन पेश गर्न निर्देशन दिनेछ । त्यसपछिको एक महिनामा पनि प्रतिवेदन पेश नगरेमा सचेत गराइनेछ ।

(३) उपदफा (१) मा जुन सुकै कुरा लेखिएको भएता पनि नगरपालिकाले आवश्यकता अनुसार संभावित जोखिम, भौगोलिक अवस्थिति, बिरामीको चाप, शल्यक्रियाको संख्या, वित्तीय लगानीका आधारमा नमूना छनौट गरी स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गरेको सेवाको गुणस्तर तथा यस कार्यविधिको मापदण्ड पूरा गरे नगरेको सम्बन्धमा निरीक्षण तथा अनुगमन गर्न सक्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम नियमित वा आकस्मिक अनुगमन गर्दा तोकिएका गुणस्तर वा पूर्वाधार पूरा नगरी सेवा संचालन गरेको पाईएमा त्यस्ता संस्थालाई तत्काल सुधारका लागि बढीमा तीन महिनाको म्याद दिई सुधारको मौका दिन सकिनेछ ।

(५) निरीक्षण तथा अनुगमनका क्रममा दिएको निर्देशन पालना नगर्ने, यस कार्यविधि बमोजिमका गुणस्तर तथा पूर्वाधार मापदण्ड पूरा नगर्ने वा गुणस्तर परीक्षणको वार्षिक प्रतिवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई

प्रदान गरिदै आएको दर्ता तथा नवीकरण अनुसारका सेवा पूर्ण वा आंशिक रुपमा तत्काल बन्द गर्न आदेश दिन सकिनेछ ।

(६) उपदफा (५) बमोजिम स्वास्थ्य संस्थालाई कारवाही गर्नु पूर्व सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थालाई मनासिब माफिकको सफाई पेश गर्न मौका दिइनेछ ।

(७) यस कार्यविधिमा अन्यत्र जुन सुकै कुरा लेखिएको भएतापनि अन्य प्रचलित कानून बमोजिम गरिने अनुगमनलाई यो व्यवस्थाले बाधा गर्ने छैन ।

(८) यस कार्यविधिमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएका भएता पनि संघीय तथा प्रादेशिक स्वास्थ्य निकायबाट सेवा सञ्चालन अनुमति प्राप्त गरेको अस्पताल वा स्वास्थ्य संस्था र अनुमति प्रदान गर्ने निकायको समेत अनुगमन गर्न सक्नेछ ।

(९) स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन सम्बन्धी अनुमति लिने प्रक्रिया प्रारम्भ नगरेका स्वास्थ्य संस्थामा कुनै पनि चिकित्सक, नर्स, वा स्वास्थ्यकर्मीले क्लिनिकल प्राक्टिस गर्न पाउने छैन । कुनै चिकित्सक, नर्स वा स्वास्थ्यकर्मीले त्यस्तो संस्थामा क्लिनिकल प्राक्टिस गरेमा निजलाई कारवाहीको लागि सम्बन्धित काउन्सिलमा लेखि पठाईनेछ ।

११. निवेदन दिन सक्ने : (१) दफा १० को उपदफा (६) बमोजिम दिएका आदेश वा समितिले यस कार्यविधि बमोजिम पेश गरेको प्रतिवेदन उपर चित्त नबुझे स्वास्थ्य संस्थाले त्यस्तो प्रतिवेदन पेश भएको मितिले १५ दिनभित्र चित्त नबुझ्नुको स्पष्ट आधार र कारण सहित पुनरावलोकनको लागि प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत समक्ष निवेदन दिन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त भएको निवेदन उपर प्रमुखले समितिसँग प्रतिक्रिया समेत लिई १५ दिनभित्र छानविन गरी निर्णय दिनु पर्नेछ ।

१२. स्वास्थ्य संस्था गाभिई सेवा सञ्चालन गर्न सक्ने : स्वास्थ्य सेवालाई गुणस्तरीय, प्रभावकारी तथा सुविधायुक्त बनाउन सञ्चालनमा रहेका एकभन्दा बढी स्वास्थ्य संस्थाहरू एक आपसमा गाभिई सेवा सञ्चालन गर्न चाहेमा सोको अनुमतिका लागि त्यस्ता स्वास्थ्य संस्थाहरूले संयुक्त रुपमा नगरपालिका समक्ष निवेदन दिन सक्नेछन् तर गाभिने स्वास्थ्य संस्थाको शैया संख्या पन्ध्र वा सोभन्दा कम हुनु पर्नेछ ।

१३. अनुमति खारेजी तथा कारवाही सम्बन्धी व्यवस्था: (१) यस कार्यविधिमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि अनुमति प्रदान गर्ने प्रयोजनका लागि नगरपालिकाले स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन सम्बन्धी अनुमति लिन वा अनुमति नवीकरण गर्न एक पटकको लागि निश्चित समय अवधि दिई सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको अवधिभित्र स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन सम्बन्धी अनुमति नलिने स्वास्थ्य संस्थाको र दफा ९ को उपदफा (५) बमोजिमको अवधिभित्र अनुमति नवीकरण नगर्ने स्वास्थ्य संस्थाको अनुमति स्वतः खारेज हुनेछ ।

परिच्छेद-३

स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन तथा गुणस्तर सम्बन्धी व्यवस्था

१४. स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन : (१) यस कार्यविधि बमोजिम अनुमति नलिई कसैले पनि स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न, गराउन हुदैन ।

(२) कसैले यस कार्यविधि बमोजिम अनुमति नलिई नगरपालिकाभित्र स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गरेको पाइएमा सो कार्य तत्काल बन्द गरी जरिवाना वा क्षतिपूर्ति वा कालो सूचीमा राख्न वा भविष्यमा सो कार्य गर्न नपाउने गरी व्यवस्था गरिनेछ ।

(३) स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो उद्देश्य र क्षमता अनुसार नगरपालिकाबाट अनुमति लिई देहायका सेवाको समुचित व्यवस्था गरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न सक्नेछ :-

(क) आकस्मिक सेवा,	(ख) बहिरंग सेवा,
(ग) अन्तरंग सेवा,	(घ) निदानात्मक सेवा (प्रयोगशाला, रेडियोइमेजिङ समेत),
(ङ) शल्यक्रिया सेवा,	(च) सघन उपचार सेवा,
(छ) प्रवर्द्धनात्मक तथा प्रतिरोधात्मक सेवा,	(ज) विशेषज्ञ सेवा,
(झ) फार्मसी सेवा,	(ञ) रक्त सञ्चार सेवा,
(ट) फिजियो थेरापी सेवा,	(ठ) शवगृह व्यवस्थापन,
(ड) अस्पताल व्यवस्थापन,	(ढ) वातावरण व्यवस्थापन,
(ण) स्वास्थ्य संस्थाबाट निष्काशित फोहरमैला व्यवस्थापन,	(त) पोषण गृह,
(थ) घरमा आधारित (Home Based) प्यालियटिभ स्वास्थ्य सेवा ।	

१५. **गुणस्तर सम्बन्धी मापदण्ड** : (१) स्वास्थ्य संस्थाले दफा ३ बमोजिमका स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्दा देहायको गुणस्तरको सुनिश्चितता गर्नुका साथै देहाय बमोजिमका मापदण्डको पालना गर्नु पर्नेछ :-

- (क) बहिरंग विभागमा आउने विरामीको चापका आधारमा विरामी दर्ता, विशेषज्ञ परामर्श, निदानात्मक सेवाहरू र औषधी कक्षमा छिटो छरितो सेवा दिने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- (ख) स्वास्थ्य संस्थामा नेपाल सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्ड बमोजिम संक्रमण नियन्त्रण (Infection Prevention) को व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (ग) स्वास्थ्य संस्थाले विभिन्न इकाईबाट प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवाहरू स्तरीय रुपमा सञ्चालन गर्न, कार्य सञ्चालन निर्देशिका (Standard Operating Manual) तयार गरी लागू गर्नु पर्नेछ ।
- (घ) स्वास्थ्य संस्थाले बहिरङ्ग सेवा प्रदान गर्ने चिकित्सक उपलब्ध हुने समय तालिका दिन र बार समेत खुल्ने गरी सबैले देख्ने ठाउँमा राख्नु पर्नेछ ।
- (ङ) स्वास्थ्य संस्थाले उपलब्ध गराउने भनिएको विशेषज्ञ सेवा सम्बन्धित विशेषज्ञ चिकित्सकबाट प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- (च) उपलब्ध चिकित्सकहरू मध्ये विरामीले सेवा लिन चाहेको चिकित्सकबाट सेवा लिन पाउने व्यवस्था सुनिश्चित गर्नुपर्नेछ ।
- (छ) विरामी वा विरामीको रेखदेख गर्ने व्यक्तिलाई रोग र उपचार पद्धतिबारे स्पष्ट जानकारी दिने व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (ज) अस्पताल परिसर तथा सेवा दिने कक्षहरू नियमित रुपमा सफा गर्नु पर्नेछ ।
- (झ) अस्पतालमा उजुरी पेटिका सबैले देख्ने स्थानमा राख्नु पर्नेछ ।
- (ञ) जनगुनासो व्यवस्थापनका लागि गुनासो सुन्ने अधिकारी तोकी जनगुनासो तथा पर्न आएका उजुरी समाधान गर्नु पर्नेछ साथै समाधान हुन नसक्ने भएमा सोको कारण सम्बन्धित व्यक्तिलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ ।

- (ट) बिरामीले संस्थाबाट सेवा प्राप्त गर्न लाग्ने शुल्क, प्रक्रिया तथा अवधि समेत खुलाएको नागरिक बडापत्र (Patient Charter) सबैले देखिने गरी राख्नु पर्नेछ र सोही अनुरूप सेवाको सुनिश्चितता गर्नुपर्नेछ ।
- (ठ) अस्पतालमा आउने बिरामीलाई सोधपुछ वा सहायता कक्षको व्यवस्था गरी आवश्यक सूचना दिने व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (ड) सेवा प्रदायक चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीहरूको सुरक्षाका लागि विभिन्न सरुवा रोग विरुद्धका खोप तथा व्यक्तिगत सुरक्षा व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (ढ) हरेक स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत कर्मचारीहरूको सेवा शर्त सम्बन्धी विनियम बनाएको हुनुपर्नेछ ।
- (ण) स्वास्थ्य संस्थाले नेपाल सरकारबाट संचालित सेवा वा कार्यक्रम संचालन गर्दा नेपाल सरकारले तोकेका मापदण्ड एवम् निर्देशिका अनिवार्य रूपमा पालना गरेको हुनुपर्नेछ ।
- (त) अस्पतालले चौबीसै घण्टा चिकित्सक तथा दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट आकस्मिक सेवा दिएको हुनुपर्नेछ ।
- (थ) अस्पतालमा रहेको शैया संख्याको दश प्रतिशत शैया आकस्मिक सेवाको लागि छुट्टयाईएको हुनुपर्ने र शैया क्षमताको आधारमा चिकित्सक तथा अन्य स्वास्थ्यकर्मीको व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ ।
- (द) आकस्मिक विभागबाट बिरामी भर्ना गर्ने, रिफर गर्ने, बिरामीको रेफरल प्रक्रिया र अर्न्तविभागीय तथा अर्न्तसंस्था बिरामी सार्ने पद्धति स्पष्ट परिभाषित भएको हुनुपर्नेछ र सो बमोजिमको ढाँचामा सबैले देख्ने ठाँउमा राख्नु पर्नेछ ।
- (ध) अस्पतालमा उपचारका लागि आउने विपन्न, असहाय, बेवारिसे बिरामीका लागि कुल शैयाको दश प्रतिशत शैया छुट्टयाई निःशुल्क उपचार अनिवार्य रूपमा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ । यस्तो सेवामा व्यक्तिलाई दिईएको उपचारको छुट रकम गणना गरिने छैन ।
- (न) उपदफा (१) (घ) बमोजिम उपलब्ध गराएका उपचार सेवाको अभिलेख राखी सोको प्रतिवेदन नगरपालिकामा मासिक रूपमा पठाउनु पर्नेछ ।
- (प) अस्पतालमा ज्येष्ठ नागरिकलाई विशेष किसिमका सुविधाको व्यवस्था हुनु पर्ने र आवश्यक मात्रामा शैया छुट्टयाउनु पर्नेछ ।
- (फ) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गरिने भवन र अन्य पूर्वाधार भवन संहिता र भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्डले तोकेको मापदण्ड अनुरूप हुनु पर्नेछ ।
- (ब) सबै अस्पतालहरूले विपद् व्यवस्थापनको कार्ययोजना बनाएको हुनुपर्नेछ र सोको एक प्रति नगरपालिकामा अनिवार्य रूपमा बुझाउनु पर्नेछ । सो कार्यका लागि सम्पर्क व्यक्ति समेत तोकी सोको जानकारी नगरपालिकालाई दिनुपर्नेछ ।
- (भ) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाले सूचना अधिकारी तोकी सोको जानकारी नगरपालिकालाई गराउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद-४

अस्पताल सम्बन्धी मापदण्ड

१६. अस्पतालको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड : (१) अस्पतालले सेवा सञ्चालन गर्दा देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ :-

- (क) अस्पताल स्थापना हुने स्थान सडक यातायातको पहुँच भएको,
- (ख) अस्पताल रहने क्षेत्र र हाताभित्र उपयुक्त सुरक्षाको व्यवस्था भएको,
- (ग) पानी, बिजुली र सञ्चार सुविधा उपलब्ध भएको,

- (घ) अस्पताल रहने स्थान धुँवा, धुलो, ध्वनि, जल तथा जमिन प्रदूषणबाट मुक्त भएको,
- (ङ) सवारी साधन पार्किङका लागि पर्याप्त व्यवस्था भएको,
- (च) अस्पताल परिसरमा स्वस्थ वातावरणका लागि वृक्षारोपण तथा बगैँचाको व्यवस्था भएको,
- (छ) जोखिमपूर्ण फोहर व्यवस्थापनका लागि उपयुक्त प्रविधिको व्यवस्था गर्नुका साथै फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन र फोहरमैला व्यवस्थापन नियमावली बमोजिम फोहर व्यवस्थापनका लागि आवश्यक पूर्वाधार व्यवस्था मिलाएको ।

(२) अस्पतालले आकस्मिक सेवा सञ्चालनका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनुपर्नेछ :-

- (क) १५ शैयाका अस्पतालमा कम्तिमा पाँच ओटा शैया आकस्मिक सेवाको लागी आकस्मिक कक्षमा उपलब्ध हुनु पर्नेछ । आकस्मिक सेवाका लागि छुट्याएको शैयालाई देहाय अनुरूप वर्गीकरण गरी सेवा दिने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(१) Red (R) = अति सिकिस्त बिरामीको सेवा दिने शैया ।

(२) Yellow (Y) = सिकिस्त बिरामीको सेवा दिने शैया ।

(३) Green (G)= सामान्य बिरामीको सेवा दिने शैया ।

(४) Black (B) = मृत्यु भईसकेका बिरामीलाई राख्ने शैया ।

(५) Observation Room/Bed (निगरानी कक्ष)।

- (ख) आकस्मिक कक्ष सञ्चालन गर्दा अल्ट्रासाउण्ड, एक्सरे इमेजिङ सेवा, प्रयोगशाला, ओ.पी.डी., ओ.टी. तथा अन्य वार्डहरूमा समेत सजिलै बिरामी ल्याउन लैजान सकिने (व्हीलचेर/ट्रली, स्टेचर) गरी सञ्चालनमा ल्याएको हुनु पर्नेछ ।
- (ग) आकस्मिक कक्षमा प्रतिकालय, शौचालय, ट्रायज (Triage Room) चेंजिङ रुम, Medico-legal Case जस्तै Rape victim आदिको लागि गोपनियता सुनिश्चित हुने कोठाको समेत व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (घ) चौबीसै घण्टा आकस्मिक सेवा दिने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ ।
- (ङ) अस्पतालमा आकस्मिक सेवाका लागि दक्ष स्वास्थ्यकर्मी चौबीसै घण्टा र चिकित्सक अनकल (on call) मा उपलब्ध हुने व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (च) आकस्मिक विभागबाट बिरामी भर्ना गर्न, रिफर गर्ने बिरामीको रेफरल प्रक्रिया तथा बिरामी सार्ने पद्धति स्पष्ट रूपमा परिभाषित रहेको हुनु पर्नेछ ।
- (छ) प्रकोपजन्य रोगहरू, प्राकृतिक प्रकोप जस्ता पक्षहरूलाई विचार गरी आकस्मिक उपचार सेवाका लागि संस्थाले विपत् व्यवस्थापन योजना बनाएको हुनु पर्नेछ ।
- (ज) आकस्मिक सेवामा काम गर्ने जनशक्ति कम्तिमा Basic Life Support (BLS)/ Primary Trauma Care (PTC)/Advance Cardiac Life Support (ACLS)/ Advance Trauma LifeSupport (ATLS) आदि सम्बन्धी तालिम लिएको हुनु पर्नेछ ।

(३) बहिरंग विभागका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ :-

- (क) अस्पतालबाट प्रदान हुने प्रत्येक विशेषज्ञ सेवाका लागि ओ.पी.डी. कक्षको व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ ।

- (ख) अस्पतालका लागि सामान्यतया सामान्य चिकित्सा, बालरोग, सामान्य शल्यक्रिया, स्त्री तथा प्रसूति सेवा हुनुपर्ने तथा पूर्वाधार पूरा गरी हाडजोर्नी, नाक, कान, घाँटी, छाला तथा यौनरोग, आँखा, दन्त सेवा जस्ता सेवाको लागि स्वेच्छिक रुपमा सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।
- (ग) उपलब्ध भएका चिकित्सकहरू मध्ये सेवाग्राहीले उपलब्ध भएसम्म रोजेको चिकित्सकसँग परीक्षण गर्न पाउने व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (४) अन्तरंग विभागका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ :-
- (क) अस्पतालमा शल्यक्रिया पश्चात पनि विरामीको अवस्थास्थिर नभएसम्म उक्त शल्यक्रिया गर्ने समूह तथा सर्जन चिकित्सक र एनेस्थेसियोलोजिष्ट अस्पतालमा रहिरहनु पर्ने र तत्पश्चात पनि सर्जरीको प्रकृति हेरी आवश्यक परेको खण्डमा तत्काल उपलब्ध हुने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- (ख) नर्सिङ्ग ड्यूटी स्टेशनबाट प्रत्येक विरामीको प्रत्यक्ष निगरानी हुने व्यवस्था गर्नु पर्ने । उक्त सुविधा नभएमा प्रत्येक विरामीको शैयामा कल बेल राख्नु पर्नेछ ।
- (५) एलाईड हेल्थ तथा निदानात्मक सेवाका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ :-
- (क) प्रत्येक किसिमका विकृतिविज्ञान अन्तर्गतका परीक्षणको लागि राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला नीति अनुरूपको प्रयोगशालाको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।
- (ख) रेडियो डाइग्नोसिस, अल्ट्रासाउण्ड, एक्सरे फिल्म लोडिङ, अनलोडिङ तथा प्रोसेसिङ लगायतका इमेजिङ सेवा कक्षहरू ओ.पी.डी., ओ.टी. तथा वार्डहरूलाई समेत सजिलै विरामी ल्याउन लैजान सकिने (क्लीलचेयर/ट्रली, स्टेचर) गरी संचालनमा ल्याएको हुनु पर्नेछ ।
- (ग) यस्ता सेवा प्रदान गरिने कोठाहरूमा प्रतिकाल, शौचालय, चेन्जिङ रुमको समेत व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (६) शल्यक्रिया गर्ने स्वास्थ्य संस्थामा सेवाको प्रकार हेरी पाँचदेखि दश प्रतिशत सघन उपचार सेवाका High Dependency Unit र आई.सि यु. शैयाहरू रहनु पर्नेछ ।
- (७) अस्पतालमा पोषण, खोप, आमा र बच्चाको स्वास्थ्य, परिवार नियोजन जस्ता सेवाहरूको नेपाल सरकारको नीति बमोजिम प्रवर्द्धनात्मक तथा प्रतिरोधात्मक सेवा उपलब्ध हुनु पर्नेछ ।
- (८) अस्पतालमा कम्तीमा बच्चा तथा आमाको लागि विशेषज्ञ सेवा र विशेषज्ञ अस्पतालमा सो अस्पतालको प्रकृति अनुसारको विशेषज्ञ सेवा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- (९) औषधी पसल (Pharmacy) का लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ:-
- (क) अस्पताल हाताभित्र औषधी पसलको व्यवस्था अस्पताल फार्मसी सेवा निर्देशिका, २०७० बमोजिम गर्नु पर्नेछ,
- (ख) चौबिसै घण्टा फार्मसी सञ्चालनका लागि फार्मसी विषय अध्ययन गरेको दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (ग) फार्मसी कक्षमा औषधीको गुणस्तरमा ह्रास नहुने गरी सुरक्षित भण्डारण गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नुका साथै ताप संवेदनशील औषधी तथा भ्याक्सिनको भण्डारण गर्दा तोकिएको तापक्रममा भण्डारण हुनु पर्नेछ ।
- (घ) उपचारमा प्रयोग गरिने लागू औषधीहरू (Narcotic drugs) लागू औषध (नियन्त्रण) ऐन बमोजिम स्वास्थ्य संस्थाले चिकित्सकको लिखित प्रेस्क्रिप्सन अनुसार मात्र वितरण गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ । साथै औषधीको आम्दानी तथा वितरणको अभिलेख राख्नु पर्नेछ ।

- (ड) म्याद नाघेका औषधीहरू नियमित रुपमा नेपाल स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषदको Hospital Waste Management Guideline मा उल्लेख भएकोमा सोही बमोजिम र नभएको खण्डमा विश्व स्वास्थ्य संगठनको निर्देशिका बमोजिमको विधि अपनाई नष्ट गर्नुपर्नेछ ।
- (च) आकस्मिक सेवाका लागि चाहिने आवश्यक औषधीहरू चौबीसै घण्टा उपलब्ध हुने व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (छ) अस्पतालले बाह्य व्यक्ति वा संस्थालाई फार्मसी सेवा संचालन गर्न दिएको अवस्थामा सो व्यक्ति वा संस्थाले पनि अस्पतालले पालना गर्नुपर्ने माथि उल्लेख भएका सम्पूर्ण शर्तहरू अनिवार्य रुपमा पालना गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ ।
- (ज) औषधीको खुद्रा मूल्यमा छुटको व्यवस्था भएमा सबैले देख्ने गरी सूचना टाँस गर्नु पर्नेछ ।
- (झ) भवन संहितामा उल्लेखित मापदण्ड अनुरूप औषधी पसल सञ्चालन हुने भवन निर्माण भएको हुनु पर्नेछ ।

(१०) रक्त सञ्चार सेवा (Blood Bank) का लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ ।

- (क) अस्पताल हातामा ब्लड बैंकको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ। सो नभएमा बिरामीको लागि आवश्यक पर्ने ब्लड उपलब्ध हुने गरी व्यवस्था मिलाइएको हुनु पर्नेछ ।
- (ख) ब्लड बैंकको सम्बन्धमा राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला नीति अनुरूपको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(११) अस्पतालमा रहेका बिरामी तथा अन्य सेवाग्राहीलाई असहज नहुने गरी अलग्गै चिस्यान कक्ष वा शवगृहको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(१२) अस्पताल व्यवस्थापन (Hospital Management) का लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ :-

(क) सोधपूछ तथा गुनासो सुनुवाई कक्ष :

- (१) सेवाग्राहीहरूको सुविधाको लागि आवश्यक कर्मचारी सहितको सोधपूछ कक्षको व्यवस्था हुनुपर्नेछ,
- (२) अस्पतालले प्रदान गर्ने सेवाका विषयमा सेवाग्राहीको गुनासो सुनुवाई गर्ने उचित प्रवन्ध मिलाइएको हुनु पर्नेछ ।

(ख) सूचना संप्रेषण :

- (१) अस्पतालभित्र प्रभावकारी सूचना सम्प्रेषणका लागि आन्तरिक टेलिफोन कल (Intercom) को व्यवस्थाका साथै आवश्यक आधुनिक संयन्त्रको समुचित प्रयोग हुनुपर्नेछ,
- (२) अस्पतालहरूमा सार्वजनिक संचार सेवाको व्यवस्था हुनुपर्नेछ,
- (३) प्रहरी, एम्बुलेन्स, दमकल जस्ता सेवा लगायतका आकस्मिक सेवाका टेलिफोन नम्बरहरू स्पष्ट देखिने गरी राख्नु पर्नेछ ।

(ग) पानी वितरण :

- (१) अस्पतालमा बिरामी, बिरामी कुरुवा र अन्य आगन्तुक व्यक्तिहरूका लागि चौबीसै घण्टा शुद्ध पिउने पानी विश्व स्वास्थ्य संघले तोकेको मापदण्ड अनुरूपको आपूर्ति हुनु पर्नेछ ।

- (२) अस्पतालद्वारा वितरण हुने पानीको गुणस्तर परीक्षण ३/३ महिनामा गराई अभिलेख राखिएको हुनुपर्नेछ । बहिरंग, नर्सिङ्ग कक्ष, अन्तरंग, अपरेशन थिएटर र आपतकालीन कक्षहरूमा शुद्ध पानीको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (घ) विद्युत आपूर्ति : अस्पताल क्षेत्रभित्र र सबै विभागहरूमा चौबीसै घण्टा विद्युत आपूर्ति हुने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्नेछ । साथै विद्युत आपूर्ति नभएको समयमा विद्युत आपूर्ति गर्न अटोमेटिक ब्याक अप सिष्टम स्थापना गरेको हुनुपर्नेछ ।
- (ङ) सरसफाई तथा शौचालय व्यवस्था : अस्पताल र अस्पतालको परिसर सधैं सफा स्वच्छ राख्नु पर्नेछ ।
- (९) अस्पतालमा देहाय बमोजिमको सेवा दिइने कक्ष वा क्लिनिकमा शौचालयको व्यवस्था हुनु पर्नेछ :-
- (क) आकस्मिक कक्ष
- (ख) प्रसूती रुम
- (ग) प्रयोगशाला कक्ष
- (घ) बहिरंग विभाग (आवश्यकता अनुसार महिला र पुरुषका लागि अलग अलग)
- (ङ) प्रति ६ बेडको जनरल सेवामा एक
- (च) महिला तथा अपाङ्गका लागि अलग्गै व्यवस्था
- (छ) क्याबिन तथा डबल रुमका लागि (एटेच भएको)
- (ज) डाक्टर तथा स्टाफका लागि (आवश्यकतानुसार)
- (२) अस्पताल हाताभित्र सेवाग्राही तथा सेवा प्रदायकका लागि पर्याप्त सफा पानी र साबुन सहितको शौचालयको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (३) शौचालय सधैं सफा राख्ने व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (च) मर्मत सम्भार व्यवस्था :
- (क) अस्पतालले प्रयोग गर्ने उपकरण तथा औजारहरू समयमा नै मर्मतको व्यवस्था हुनु पर्नेछ । साथै ठूला र गम्भीर प्रकृतिका औजार उपकरणहरूको कम्पनीले निर्दिष्ट गरेको मर्मत अवधि अनुसार मर्मत सम्भार कार्ययोजना बनाई सोही अनुसार मर्मत गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (ख) अस्पतालको भवन, सवारी साधन, मेसिनरी औजार, यन्त्र, उपकरण, विद्युतीय उपकरण र अन्य विद्युतीय उपकरणहरूको नियमित मर्मत संभार गर्ने उचित व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ ।
- (छ) बिरामी कुरुवालाई सुविधा : अस्पतालको वार्ड तथा अन्य उपचार दिने स्थानमा आवश्यकता अनुसार बिरामीको साथमा रहने एक जना कुरुवालाई बस्न सक्ने प्रवन्ध गर्नु पर्नेछ ।
- (ज) क्यान्टिन सुविधा : स्वास्थ्य संस्था हाता भित्र खाना पकाउने (Kitchen) र खाना खाने (Dining) अलग- अलग ठाउँ सहितको सफा र सुविधायुक्त क्यान्टिनको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (झ) लण्डी व्यवस्था :
- (क) अस्पतालमा प्रयोग हुने एप्रोन, पन्जा, टोपी, जुता, तन्ना, तक्रिया,खोल, रुमाल जस्ता लुगा कपडा धुनको लागि लण्डीको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (ख) अस्पताल भर्ना भएका बिरामीको लुगा धुने सुविधाको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (ज) भण्डार सम्बन्धी व्यवस्था :

(क) आपत्कालीन अवस्थामा प्रयोग हुने सामग्रीहरूको अलगगै भण्डार कक्ष हुनुपर्ने । यस्तो भण्डारमा कम्तिमा एक महिनाको लागि अत्यावश्यक सामग्री स्टक राख्ने व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(ख) अस्पतालको लागि आवश्यक लत्ता कपडा, सरसफाइ सामग्री, औजार, उपकरण तथा औषधिको न्यूनतम मौज्दात रहनु पर्ने र सो सामग्रीहरूको उपयुक्त भण्डारणको Refrigerator, Ventilation, A/C, साथै निर्मलिकरण कक्ष व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ ।

(१३) सुरक्षा व्यवस्था :

(क) अस्पतालमा सुरक्षा व्यवस्था मिलाउन सुरक्षा गार्डको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(ख) आपत्कालीन अवस्थाको लागि तत्काल सेवा प्रदान गर्न राज्यका सुरक्षा निकायसँग समन्वय कायम गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्नेछ ।

(१४) एम्बुलेन्स सञ्चालन : अस्पतालमा स्वास्थ्यकर्मी सहितको कम्तिमा एक वटा एम्बुलेन्स हुनुपर्नेछ र अस्पतालले त्यस्ता स्वास्थ्यकर्मीलाई Basic Emergency Medicine Training दिने व्यवस्था मिलाउनुका साथै आवश्यक परेको बेला तत्कालै एम्बुलेन्स सेवा उपलब्ध गराउन सकिने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्नेछ र स्वास्थ्य संस्थाहरूका सबै एम्बुलेन्समा GPS Tracking को व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ । आयुर्वेद अस्पतालको हकमा एम्बुलेन्स अनिवार्य हुने छैन ।

(१५) स्थान तथा जग्गा पूर्वाधार :

(क) अस्पताल रहने स्थान (Location) : अस्पताल रहने स्थान छनौट गर्दा पायक पर्ने गरी प्रदूषण मुक्त क्षेत्रको छनौट गर्नु पर्नेछ । छनौट गरिएको स्थान त्यस्तै प्रकृतिको अस्पताल रहेको स्थानको कम्तिमा ५०० मिटर टाढा हुनु पर्नेछ । विशिष्ट प्रकृतिको बहुसेवा उपलब्ध गराउने अस्पताल, आयुर्वेद, होमियोप्याथिक जस्ता फरक प्रकृतिका अस्पतालको हकमा र जनघनत्वको आधारमा अस्पतालको शैया आवश्यक देखिएमा यो बन्देज लागू हुनेछैन ।

(ख) अस्पताल सञ्चालनको लागि आफ्नै स्वामित्वको पर्याप्त जग्गा हुनुपर्नेछ । आफ्नो जग्गा नभएको हकमा कम्तिमा दश वर्षका लागि जग्गा भाडामा लिई सो जग्गामा पूर्वाधार निर्माण गरी सञ्चालनमा ल्याउन सक्नेछ । भाडामा लिईएको भवनको हकमा उक्त भवन भवन संहिता मापदण्ड अनुरूप निर्माण भएको हुनु पर्नेछ ।

(१६) अस्पतालको भवन :

(क) अस्पताल सेवा सञ्चालन गरिने भवनको नक्सा र डिजाइन भवन ऐन, २०५५ को दफा ११ मा भएको व्यवस्था अनुरूप स्वीकृत भएको हुनु पर्नेछ । भवन संहिता तथा नगरपालिकाले जारी गरेको मापदण्ड बमोजिम सो भवन निर्माण गरेको हुनु पर्नेछ ।

(ख) भवनमा सर्वसाधारणको जानकारीका लागि विपद व्यवस्थापन योजना (Disaster Management Plan) तयार गरी सुरक्षा सम्बन्धी संकेत चिन्हहरू उपयुक्त स्थानमा प्रस्ट देखिने गरी राखिएको हुनुपर्नेछ ।

(ग) अस्पतालको कोठाहरू उपयुक्त भेन्टीलेसन वा वातानुकूलित यन्त्र राखिएको हुनु पर्नेछ ।

(घ) अस्पतालमा प्रशासनिक कार्यालय, ओ.पी.डी., प्रयोगशाला, वार्ड, फार्मसी, क्यान्टिनको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(ङ) अस्पतालमा व्हिलचेयर तथा ट्रलिको सहज आवागमनको सहज व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

- (च) प्रतिक्षालयमा आवश्यकता अनुसार बस्ने कुर्सीको व्यवस्था हुनुपर्ने र सूचनापाटी, टेलिभिजन, पत्रपत्रिका लगायतका माध्यमबाट सूचना प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्नेछ ।
- (छ) अस्पतालको कुल निर्माण क्षेत्रफल, प्रति शैया ५५ वर्ग मिटरका दरले हुनु पर्नेछ । उक्त क्षेत्रभित्र सोधपुछ, दर्ता कक्ष, प्रतिक्षालय, प्रवेशद्वार सहितको हलको क्षेत्र समावेश भएको हुनुपर्नेछ । सो बाहेक भान्सा घर, लुगाधुने कोठा, जेनरेटर कक्ष, कर्मचारी आवास तथा भण्डार कक्ष, मर्मत सम्भार कक्ष आदिका लागि थप व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ ।
- (ज) आफ्नो जग्गा नभएका पन्ध्र शैयाका अस्पतालले घर जग्गा भाडामा लिई सेवा सञ्चालन गर्दा सो घर भूकम्पीय जोखिम प्रतिरोध क्षमता भएको भनि नगरपालिकाबाट प्रमाणित गरिएको हुनुपर्नेछ ।
- (ञ) बहिरंग विभागको प्रत्येक कोठाको क्षेत्रफल कम्तिमा १४ वर्गमिटर हुनुपर्नेछ । शौचालय, प्रतिक्षालय, विशेषज्ञको सहयोगी रहने कक्षका लागि पर्याप्त स्थान हुनुपर्नेछ ।
- (ट) बिरामीको चापको अनुपातमा पर्याप्त र सुविधाजनक हुने गरी फर्निचर सहितको प्रतिक्षालयको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।
- (ठ) आपतकालीन सेवाका लागि प्रयोग हुने सवारी साधनहरू अस्पतालको आपतकालीन कक्ष र अन्य अत्यावश्यक ठाउँमा सहज रूपमा जान सक्ने गरी अलग्गै बाटो र गेटको व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ ।
- (ड) सेवाग्राही र अस्पताल कर्मचारीहरूले प्रयोग गर्ने सवारी साधन र एम्बुलेन्स दमकल आदि जस्ता सवारी साधनका लागि पार्किङको पर्याप्त व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- (ढ) अस्पताल जेष्ठ नागरिक, बालबालिका तथा अपांगमैत्री हुनु पर्नेछ ।
- (ण) व्हिलचेयर, ट्रिल, स्ट्रेचरको पर्याप्त व्यवस्था हुनुपर्ने र यस्ता सामग्री राख्ने ठाउँ र चलाउन सकिने पर्याप्त ठाउँ र चलाउने मानिसको समेत व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (१७) फोहरमैला व्यवस्थापन : फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार मापदण्ड पूरा गरेको हुनुपर्नेछ :-
- (क) अस्पतालबाट निष्काशित फोहरमैलाको व्यवस्थापन फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८ र फोहरमैला व्यवस्थापन नियमावली, २०७० ले तोके बमोजिम हुनुपर्नेछ ।
- (ख) अस्पतालबाट निष्कासन हुने सामान्य तथा चिकित्साजन्य फोहरमैला प्रकृति अनुसार स्रोतमै अलग अलग छुट्याउने, संकलन, ढुवानी तथा उचित विसर्जन गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- (ग) अस्पतालबाट सृजित संक्रमणजन्य फोहरलाई निःसंक्रमण गरेर अन्तिम व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ ।
- (घ) अस्पतालमा मर्करीयुक्त उपकरणको सट्टा डिजिटल प्रविधियुक्त उपकरण प्रयोग गर्नुपर्नेछ ।
- (१७) अस्पताल सम्बन्धी अन्य मापदण्ड : दफा १६ मा उल्लिखित मापदण्डका अतिरिक्त अस्पतालहरूले देहाय बमोजिमको मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ :-
- (१) भवन मापदण्ड :
- (क) भौगोलिक विषमताको आधारमा भवनको हरेक तलाको उचाई मानव स्वास्थ्यलाई अनुकूल हुने गरी बनाएको हुनु पर्नेछ । सामान्यतः कोठाको उचाई कम्तिमा ३.६ मिटर हुनु पर्नेछ ।
- (ख) अस्पतालमा प्रत्येक विशेषज्ञ सेवाको लागि छुट्टाछुट्टै विभाग हुनुपर्नेछ ।
- (ग) प्रशासनिक कार्यालयमा बैठक कोठा र स्वास्थ्य शिक्षा एवं सूचनामुलक पुस्तकालयको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

- (घ) बहिरंग विभाग, अन्तरंग विभाग, प्रयोगशाला, अपरेसन थिएटर र प्रशासनिक कार्यालय जस्ता सेवाग्राही र बिरामीले हिँडडुल गर्नुपर्ने क्षेत्रहरूमा सहज आवागमन गर्न सकिने गरी व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- (ङ) अस्पतालमा आउने बिरामी, कुरुवा र भिजिटर्सका लागि आवश्यक पर्ने सवारी साधनहरू पार्किङ्गको लागि अस्पतालले व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।
- (च) आकस्मिक अवस्थामा बहिरंगमनको लागि आकस्मिक ढोकाको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (छ) आगलागी भएको बेलामा बारुणयन्त्रको लागि अस्पताल हाताभित्र पर्याप्त स्थानमा पानी भर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्नेछ ।
- (ज) प्राकृतिक प्रकोपको अवस्थामा बारुणयन्त्र आवागमनमा सहज हुने गरी भवन निर्माण भएको हुनुपर्नेछ, पर्याप्त संख्यामा अग्नि समनयन्त्र (Fire Extinguisher) जडान भएको हुनु पर्ने साथै आकस्मिक संकेतका लागि साईरनको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(२) अन्तरंग सेवा (Indoor service) :

- (क) अस्पतालको शैया क्षमताको आधारमा डाक्टरको ड्युटी रुम, पेन्ट्री (दराज, त्याक, खाना राख्ने ठाउँ आदि), आइसोलेसन रुम, ट्रिटमेण्ट रुम, शौचालय आदिको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (ख) शैया बीचको दूरीको सम्बन्धमा साधारण शैया बीचको दूरी कम्तिमा ४ फिट हुनुपर्ने र साथै भित्ताबाट कम्तिमा एक फिटको दूरीमा शैया राख्नु पर्नेछ ।
- (ग) अस्पतालमा बच्चा, सुत्केरी, अब्जभेसन तथा सरुवा रोगका लागि छुट्टाछुट्टै वार्डको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (घ) जनरल शैयाको हकमा ४ देखि ६ शैयाको अनुपातमा १ स्टाफ नर्स व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (ङ) लेबर रुमको छुट्टै व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ साथै लेबर रुमका लागि छुट्टै शौचालयको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(३) सघन उपचार सेवा (आई.सि.यू., सि.सि.यू., एन. आई.सि.यू.) :

- (क) चौबिसै घण्टा सघन उपचार सेवा दिने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ ।
- (ख) प्रत्येक अस्पतालमा आकस्मिक कक्षसँगै Observation Ward/Minor OT/Major OT बाट सहज पहुँच पुग्ने आई. सि. यू. (इन्टेन्सिभ-केयरयुनिट) कक्ष हुनु पर्नेछ ।
- (ग) कुल उपलब्ध बेडको पाँच प्रतिशतको अनुपातमा आई. सि. यू. बेड व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (घ) आई.सि.यू. कक्षमा प्रति दूई शैयाका लागि एक भेन्टिलेटर हुनु पर्नेछ ।
- (ङ) तुरुन्तै असर गरिहाल्ने (Acute) रोगीहरूको लागि आवश्यक मात्रामा अलग्गै शैया छुट्याउनु पर्नेछ ।
- (च) आई.सि.यू., सि.सि.यू., एन.आई.सि.यू.जस्ता सघन सेवा प्रदान गर्ने युनिटमा प्रति शैयाको अनुपातमा एक जना स्टाफ नर्सको व्यवस्था हुनुपर्नेछ । सम्बन्धित क्षेत्रमा तालिम प्राप्त चिकित्सक चौबिसै घण्टा उपस्थित रहनु पर्नेछ र सम्बन्धित कन्सल्ट्याण्ट अनकलमा उपलब्ध हुनु पर्नेछ ।
- (छ) मेजर ओ.टी. भएको जुनसुकै अस्पतालमा आई.सि.यू. अनिवार्य हुनु पर्नेछ ।
- (ज) आई.सि.यू. युनिटमा भर्ना भएका बिरामीहरूको अवस्थाबारे चौबिस घण्टामा कम्तिमा दुई पटक बिरामीका आफन्तलाई बिरामीको अवस्थाको जानकारी दिने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- (झ) कडा सरुवारोग भएका बिरामीलाई सघन उपचार आवश्यक परेका बिरामीलाई छुट्टै आइसोलेसनमा उपचारको प्रवन्ध मिलाएको हुनु पर्नेछ ।

(ज) सघन उपचार कक्ष वातानुकूलित हुनु पर्नेछ ।

(४) ओ.टी. (अपरेशन थिएटर) (Operation Theater) :

- (क) सर्जिकल सेवा प्रदान गर्न न्यूनतम एउटा मेजर ओ.टी. र एउटा माइनर ओ.टी र एउटा एनेस्थेसिक तयारी कक्षको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (ख) अक्सिजन आपूर्तिको नियमित व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (ग) ओ.टी. वातानुकूलित गराईएको हुनु पर्नेछ ।
- (घ) अत्यावश्यकिय सेवा तथा सामग्रीहरू उपलब्ध भएको हुनु पर्नेछ ।
- (ङ) ओ.टी. को बाहिर विरामी कुरुवा बस्ने व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (च) प्रत्येक मेजर ओ.टी. को लागि पोष्ट अपरेटिभ वार्डको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(५) एलाईड हेल्थ सेवा (Allied Health Services):

- (क) एक्सरे मेशिन Install गर्नको लागि कमिमा २२५ स्क्वायर फिटको कोठा हुनुपर्नेछ ।
- (ख) एक्सरे गर्ने कोठाको wall thickness (१) ९ इन्च with plaster of paris वा (२) 6 Inches with 0.2 mm lead barrier वा (३) 2.0 mm lead Thickness मध्ये कुनै एक हुनु पर्नेछ । साथै भ्याल, ढोका तथा भित्ताबाट विकिरणको चुहावट नहुने गरी आवश्यक व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (ग) X-ray Expose गर्ने व्यक्तिको लागि एक्सरे कोठाभित्र 0.5 mm को lead Aprone or Equivalent Radiation Protective Material प्रयोग गर्ने व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (घ) माइक्रो-बायोलोजी सम्बन्धी प्रयोगशाला वातानुकूलित भएको हुनुपर्नेछ ।

(६) सूचना सप्रेषण :

- (क) आधुनिक सूचना प्रविधि सहितको अस्पताल सूचना केन्द्रको स्थापना भएको हुनु पर्नेछ ।
- (ख) अस्पताल प्रवेश गर्नासाथ अस्पतालको लेआउट देखिने नक्साद्वारा कुन सेवा कुन ठाउँमा प्राप्त गर्न सकिन्छ भनी देखिने विरामी वडापत्रको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- (ग) सूचना-पाटी, टि.भि.स्क्रीन, वेभसाइट आदि माध्यमबाट स्वास्थ्य सम्बन्धी जानकारी र अस्पतालबाट प्रदान गरिने सेवा र यसको लागि आवश्यक शुल्क सम्बन्धी जानकारी समेत दिने व्यवस्थाका लागि नागरिक वडापत्र सहज रुपमा देखिने ठाउँमा राख्नु पर्नेछ ।
- (घ) प्रयोगशालाबाट सेवाग्राहीहरूले पाउनुपर्ने सूचना व्यवस्थित रुपले प्रदान गर्न यस्तो सूचना प्रणालीलाई अस्पतालको सूचना प्रणालीसँग आवद्ध गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (ङ) वार्ड तथा अन्य सम्बेदनशील कोठाहरू जस्तै लेबर-रुम, डेलिभरी-रुम, आइ.सी.यू. सी.सी.यू. अपरेशन थिएटर, आपतकालीन कक्षमा शीघ्र सूचना दिने पद्धति स्थापना भएको हुनु पर्नेछ ।
- (७) यस कार्यविधिमा उल्लिखित अन्य मापदण्डका अतिरिक्त अस्पतालले देहाय बमोजिमको मापदण्ड तथा पूर्वाधारको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ :-

(१) अस्पतालका लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार (१५ शैयासम्मको सामान्य सेवा) :

सि.नं.	विवरण	मापदण्ड
१	जग्गा	क) ५५ वर्ग मिटर प्रति शैया ख) भवन संहिता मापदण्ड अनुसार खाली जग्गा हुनुपर्ने ग) २५ प्रतिशत जग्गा पार्किङका लागि छुट्याउनु पर्नेछ

२	आकस्मिक सेवा र सामग्री उपकरण यस कार्यविधिमा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।	
३	औषधी सम्बन्धमा कार्यविधिमा उल्लेख भए बमोजिम २४ सै घण्टा हुनेछ ।	
४	बहिरङ्ग सेवा सम्बन्धी मापदण्ड कार्यविधिमा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।	
५	अन्तरङ्ग सेवा कार्यविधिमा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।	
६	शल्यक्रिया कक्ष	१ माइनर र १मेजर
७	आइ.सि.यू	✓
८	प्रतिकारात्मक प्रवर्धनात्मक सेवा	खोप,मातृशिशु सेवा,स्वास्थ्य शिक्षा, श्रव्य दृश्य
९	शव गृह	चिस्यान सहितको कोठा
१०	क्यान्टिन सेवा	✓
११	मर्मत सेवा	✓

(२) अस्पतालका लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार आकस्मिक सेवा (१५ शैयासम्मको विशेषज्ञ सेवा) :

सि.नं.	विवरण	मापदण्ड
१	सवारी साधन जान सक्ने र सडकसंग बाटो जोडिएको	✓
२	सवारी साधन आवतजावत गर्न सक्ने पर्याप्त ठाउँ	✓
३	प्रवेश मार्ग र बाहिर निस्कने मार्ग अलगअलग	✓
४	प्रतिक्षालय	✓
५	सोधपुछ सम्पर्क गर्ने कक्ष	✓
६	व्हील चेयर,ट्रली, स्ट्रेचर राख्ने ठाउँ र काम गर्ने व्यक्ति	१, १, १, १
७	बिरामी छनौट गर्ने ठाउँ (TRIAGE)	✓
८	परीक्षण गर्ने कक्ष	२*
९	उपचार शैया	३*
१०	अवलोकन कक्ष (शैया)	१ *
११	आकस्मिक शल्यक्रिया कक्ष	१
१२	सञ्चार सुविधा (टेलीफोन,ईन्टरनेट, आदि)	✓
१३	शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था	✓
१४	शौचालयमा पर्याप्त पानीको व्यवस्था	कार्यविधिमा उल्लेख भए बमोजिम
१५	सार्वजनिक टेलिफोन सेवा	✓
आवश्यक उपकरण :		
१	सक्सन मेसिन प्रत्येक उपचार कक्षमा	१
२	सुचर सेट -प्रत्येक उपचार कक्षमा	१
३	एम्बु व्याग (Resuciation bag with Laryngoscope)	२

४	अक्सिजन -प्रत्येक उपचार कक्षमा	२
५	ई सी जी मेशिन	१
६	Cardiac Monitor	१
७	डीफीब्रीलेटर (AutomaticElectricDefribillator)	१
८	भेन्टीलटर (Portable)	१
९	वी पी सेट-प्रत्येक उपचार कक्षमा	१ सेट कम्तीमा
१०	आइ भी स्टेण्ड (उपचार शैयाको अनुपातमा)	१/१ वटा
११	प्लाष्टर गर्ने सामग्री	१
१२	डाईग्नोस्टिक सेट	१
१३	आकस्मिक कार्यको लागि औषधी सहितको कार्ट (ट्रली)	१
१४	ट्राकियोस्टोमी सेट	१
१५	Intraocular	१
१६	Venus section set	१
१७	CVP Line Set	१
१८	निबुलाईजर सेट	१
१९	वाटरसील ड्रेनेजसेट	१
२०	सूचना पाटी	१
२१	ह्वील चियर,ट्रली, स्ट्रेचर	१ सेट
२२	Foot step	प्रति बेड- १/१ सेट
२३	वैकल्पिक विद्युत व्यवस्था	✓
२४	ग्यास्ट्रिक ट्युब N/G tubeAspirationset	१ सेट
२५	डुस सेट (Enema)	१ सेट
२६	खुट्टाले चलाउने सक्सन मेसिन (Non Electric)	१ सेट
२७	Hospital Bed	कार्यविधि अनुसार

(३) बहिरंग सेवा सञ्चालनको लागि अस्पतालले देहायका पूर्वाधार तथा मापदण्डको पालना गरेको हुनुपर्नेछ :-

S.N.	Description	Criteria
A	General Areas	
1	Inquiry Counter/Cash counter (sq.m)	1 (28.0)
2	Medical record (sq.m)	1 (10.5)
3	Janitor's closet (sq.m)	1 (3.5)
4	Waiting room (sq.m)	1 (28.0)
5	Telephone	1

6	Toilets (Male and Female)	2 (17.5) 1+1
B	Medical Clinic	
1	Consultation room (each 14 sq. m)	✓
2	Sub waiting room	1 (14.0)
C	Surgical Clinic	
1	Consultation room (each 14 sq. m)	✓
2	Treatment and dressing room	✓
3	Sub waiting room	1 (14.0)
D	Obs/Gyne. Clinic	
1	Consultation room (each 14 sq. m)	✓
2	Treatment room	1 (17.5)
3	Toilet cum cleaning room (attached to treatment room)	✓
4	Waiting room	1 (14)
E	Pediatric Clinic	
1	Consultation room (each 14 sq. m)	✓
2	Treatment room	1 (14)
3	Immunization room	1 (14)
4	Recreation and play room	1 (14)
5	Waiting room	1 (14)
F	Orthopedic Clinic	
1	Consultation room (each 14 sq. m)	✓
2	Plaster and splint storage room	1 (14)
3	Treatment room	1 (14)
4	Recovery & plaster cutting room	1 (14)
5	Waiting room	1 (14)
6	Physiotherapy room	1 (28) *
G	ENT Clinic	
1	Consultation room (each 8 sq. m)	✓
2	Treatment room	✓
3	Audiometry room Speech	1 (14)
4	Waiting room	✓

H	Dental Clinic	
1	X-ray room	✓*
2	Consultation room (each 8 sq. m)	✓
3	Workshop/Lab	✓*
4	Recovery room	✓
I	Skin & STD Clinic	
1	Consultation room (each 8 sq. m)	✓
2	Treatment room	✓
3	Skin Lab	✓
4	Waiting room	✓
5	Counseling room	✓

* Patient load र सेवाको प्रकृति अनुसार थप गर्न सकिने

(४) अन्तरंग सेवाको लागि देहायका पूर्वाधार तथा मापदण्डको पालना गरेको हुनु पर्नेछ :-

S.N.	Impatient (General Ward)	Criteria
1	Ward Area (per bed/7 sq.m)	✓
2	Nursing station	1 (17.5)
3	Nurse's changing room	✓
4	Treatment room	1 (10.5)
5	Clean utility room	1 (10.5)
6	Ward kitchen/pantry	1 (10.5)
7	Sluice room(घोइपखाली गर्ने ठाउँ)	1 (10.5)
8	Ward store	1 (10.5)
9	Doctor's duty room with toilet	1 (10.5)
10	Sanitary Facilities	✓
A	Water closet/toilet: 1 for every 8 beds (male)	✓
B	Urinal/toilet: 1for every 6 beds (female)	✓
C	Wash basins: 1 for every 12 beds	✓
D	Sinks: 1 for each ward	✓
E	Kitchen sinks & dish water: 1 for each ward	✓
11	Administrative Block	✓
A	Director's room	✓

B	Administrative unit / Finance unit	✓
D	Library / Health education unit	✓
E	Meeting hall /Training hall	✓
G	Record keeping unit	✓
H	Security unit	✓
I	Toilet-Male/Female	✓
J	House keeping	✓
12	Laundry/ Sterilization unit	✓
A	Dirty receive	✓
B	Clean store room	✓
C	Staffs room with toilet	✓
D	Cleaning area	✓
E	Kitchen	✓
F	Sterilization room	✓

परिच्छेद-५

मानव संशाधन व्यवस्थापन

१८. जनशक्ति विकास योजना : अस्पतालको शैया क्षमताका आधारमा देहाय बमोजिमका न्यूनतम जनशक्तिको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ :-

- (क) प्रति पन्ध्र शैयाका लागि एक जना एम.डी.जी.पी. चिकित्सक हुनुपर्नेछ । एम.डी.जी.पी.चिकित्सक नभएको अवस्थामा प्रसूती तथा स्त्री रोग विशेषज्ञ र बालरोग विशेषज्ञ हुनुपर्नेछ ।
- (ख) शल्यक्रिया प्रदान गर्ने कक्षमा प्रति शैया कम्तीमा एक जना शल्यचिकित्सक, एक जना एनेस्थेटिक्स, एक जना ईन्चार्ज, एक जना शल्यक्रिया सहायक र एक जना नर्स भएको हुनुपर्नेछ ।
- (ग) जनरल कक्ष (General Ward) माप्रति चार देखि छ शैयामा एक जना स्टाफ नर्सको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।
- (घ) ईमर्जेन्सी तथा पोष्ट अपरेटिभ कक्ष (Post Operative Ward) मा प्रति दुई शैयामा एक जना नर्स भएको हुनुपर्नेछ ।
- (ङ) सघन उपचार कक्ष (आई.सी.यू., एन.आई.सी.यू. सी.सी.यू.आदि) मा प्रति शैयामा एक जना स्टाफ नर्सका व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- (च) प्रसूती कक्षको लेवर वेड मा प्रति वेड दुई एस.बी.ए । (Skill Birth Attendants) तालिम प्राप्त नर्सको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।
- (छ) अस्पतालमा कम्तीमा एक जना मेडिकल रेकर्डर भएको हुनुपर्नेछ ।
- (ज) अस्पतालमा चौबीसै घण्टा सेवा उपलब्ध गराउने गरी फर्मासिष्ट लगायत आवश्यक संख्यामा जनशक्तिको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- (झ) अस्पतालमा कम्तीमा दुई तिहाइ पूर्णकालीन स्वास्थ्यकर्मी हुनुपर्नेछ ।

- (ज) सरकारी स्वास्थ्यकर्मीहरूबाट सेवा लिनु पर्ने अवस्थामा सम्बन्धित निकायको स्वीकृति पत्र लिएको हुनुपर्नेछ ।
- (ट) हरेक स्वास्थ्यकर्मीले सम्बन्धित व्यवसायिक काउन्सिलबाट दर्ता नम्बर लिएको हुनुपर्नेछ ।
- (ठ) विदेशी स्वास्थ्यकर्मी वा स्वयम्सेवकले सम्बन्धित मन्त्रालयको सिफारिसमा सम्बन्धित काउन्सिलबाट स्वीकृति लिएको हुनुपर्नेछ ।

परिच्छेद-६

औजार तथा उपकरण सम्बन्धी व्यवस्था

१९. औजार तथा उपकरण : अस्पतालमा रहने प्रयोगशाला तथा उपकरणको हकमा देहायमा उल्लेख भए बमोजिम व्यवस्था गर्नु पर्नेछ :-

(क) प्रयोगशालाका औजार तथा उपकरणहरू **(Laboratory Instruments)**

S.N.	Name of Instruments	Unit	Quantity
1	Microscope	pcs	1-3
2	Microtome	pcs	-
3	Tissue processor	pcs	-
4	Slide stainer (Histo)	pcs	-
5	Tissue floating water bath	set	-
6	Immuno histo-chemistry set	set	-
7	Auto analyzer (Bio-chemistry)	set	-
8	Semi auto analyzer (Bio-chemistry)	set	1
9	Elisa reader with washer	set	-
10	Incubator	set	1
11	Chemical balance	set	1
12	Electrolyte analyzer	set	1
13	Colorimeter	set	1-3
14	Hot air oven	set	1
15	Autoclave	set	1
16	Refrigerator	set	1-2
17	Coagulometer for coagulation profile	set	-
18	Blood cell counter (≥ 18 parameters)	pcs	1*
19	Blood gas analyzer	set	-
20	Generator	set	1
21	Centrifuge	pcs	2
22	Laminar hood		-
23	Counting chamber	pcs	1-2
24	DLC counter	pcs	1-2
25	Pipettes, glassware/kits/consumables	pcs	*

26	Biosafety cabinet (Class II)		-
27	Incinerator	set	1
28	Glassware/kits/reagent consumbles	*	
29	Computer with printer	set	
30	Adequate number of furniture	Should be available	

S.N.	Name of the Equipment	Quantity
1	500 ma X-ray with image intensifier	-
2	300 ma X-ray machine	1
3	100 ma X-ray machine	1
4	100 ma X-ray machine (MOBILE)	1
5	Dry View Processor (CR System)	Optional
6	Dental X-ray machine	Optional
7	Ultra-sound machine with color dropper and guided biopsy	1

* आवश्यकता अनुसार

List of emergency and essential Drugs/ Instruments

(१) List of emergency and essential drugs:

S.N.	Name of Drugs
1	Ranitidine, Omeprazole, Pantoprazole (Inj)
2	Adrenaline (Inj)
3	Chlorpheniramine (Inj)
4	Aminophyline (Inj)
5	Atropine (Inj)
6	Hyoxcine Bromide (Inj)
7	Calcium Gluconate (Inj)
8	Ciprofloxacin, Ampicillin, Ampiclox, Ceftrizone, etc. (Inj)
9	Deriphyline (Inj)
10	Dexamethasone (Inj)
11	Dextrose 5% Saline (Inj)

12	Dextrose 10% Saline (Inj)
13	Dextrose 25% Saline (Inj)
14	Dextrose 50% Saline (Inj)
15	Diazepam, Lorazepam, Amdazolam (Inj)
16	5% Dextrose Saline (Inj)
17	Dopamine (Inj)
18	Pentazocine (Inj)
19	Hydrocortisone (Inj)
20	Frusemide (Inj)
21	Mannitol (Inj)
22	Metronidazole (Inj)
23	Morphine (Inj)
24	Nitroglycerine Labetolol (Inj)
25	Normal Saline (Inj)
26	Paracetamol (Inj)
27	Metachlopramide (Inj)
28	Pethidine (Inj)
29	Phenergan (Inj)
30	Potassium Chloride (Inj)
31	Phenobarbitone (Inj)
32	Phenytoin (Inj)
33	Naloxone (Inj)
34	Vitamin K (Inj)
35	Ringer's Lactate (Inj)
36	Sodium Bicarbonate (Inj)
37	Diclofenac (Inj)
38	Dobutamine (Inj)
39	Noradrenaline (Inj)
40	Isoprenaline (Inj)
41	Aminodarone (Inj)
42	Magnesium Sulphate (Inj)

43	Digoxin (Inj)
44	Adenosine, Verapamil (Inj)
45	Traamostate (Inj)
46	Antacids (Tab)
47	Aspirin (Tab)
48	Diclofenac (Tab)
49	Paracetamol Tablet, gel
50	Ibuprofin (Tab)
51	Codeine Phosphate (Tab)
52	Prednisolone (Tab)
53	Antibiotics Oral (Tab/Cap)
54	Povidinelodine (Sol)
55	Antidiotics Ointments
56	Others as per necessary

(२) **List of essential instruments for Emergency:**

S.N.	Name of Drugs
1	Ambu bag with mask
2	Artery Forceps
3	Salbutamol Inhaler
4	Povidine Iodine
5	Blood Transfusion Set
6	BP Instrument
7	Clinwax ear drop
8	Crepe Bandage 4"
9	Crepe Bandage 6"
10	Dissection Forceps non-tooth
11	Dissection Forceps tooth
12	Disposable Syringes 3cc, 5cc, 10cc, 20cc
13	Endotracheal tube (Pediatric and Adult) 3.0-8.5
14	Laryngeal mask airway 3.0-8.5

15	Foley's cathter 6f-20f, 3way
16	Gloves No. 6, 6.5, 7, 7.5
17	I.V. Cannula 14G-24G
18	I.V. Set+Pediatric Burret
19	I.V. Infusion Set
20	C.V.P. line Set
21	Chest Tube (Different Sizes)
22	Ipratropium bromide inhaler + Solution
23	Knee hammer
24	Laryngoscope with blade (Adult, Pediatric sizes)
25	Leucoplast
26	Oxymetazoline nasal drop
27	Needle holder
28	Ryle's tube (N/G tubes)
29	Scissors (Different sizes)
30	Silver sulphadiazine cream
31	Stethoscope
32	Suction machine with tubes
33	Thermometer
34	Sphygmomanometer
35	Tongue depressor
36	Torch light
37	Uro bag
38	Wooden splint different sizes
39	Spinal board-1
40	Cervical color 1-5
41	Antibiotic Injection (Different)
42	Pulse Oxymeter-1
43	Otoscope-1
44	Ophthalmoscope-1s
45	Glucometer-1

46	Digital clock
47	Delivery Set

परिच्छेद-७
सेवा सम्बन्धी व्यवस्था

२०. विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने अस्पतालका पूर्वाधार तथा मापदण्ड :

(क) दन्तरोग

दन्तरोग अस्पतालको वर्गिकरण

- **General Dental Hospital-** सामान्य किसिमका दन्त चिकित्सा गर्नको लागी
- **Dental Clinic-** विवरामी भर्ना नगरी उपचार गर्न
- **Dental Department of General Hospital-** नगरपालिकाको मापदण्ड पुरागरि दर्ता भएका जनरल अस्पतालहरूले दन्त चिकित्सा सेवा दिनु परेमा अधिकार प्राप्त निकाय बाट स्वीकृत लिई सेवा प्रदान गर्न सक्ने छन् ।

जनरल डेण्टल अस्पताल (१५ बेड सम्म)

जनरल डेण्टल अस्पतालमा निम्नानुसारका सेवा सुविधाहरू रहनुपर्ने छ ।

Infrastructure

- सोधपुछ कक्ष, प्रतिक्षा कक्ष, लेखा तथा प्रशासन, मर्मत संभार, स्टोर, Changing Room, Ambulance, Doctors room.

Clinical

पन्ध्र शैयायुक्त दन्तरोग अस्पतालको लागी

Oral Surgery:

1. Minor OT with 2 beds and 2 dental chairs (Oral Surgeon visit on call and twice a week regular visit)
2. Orthodontic Dept- 1 dental Chairs (Specialist's visit at least twice a month)
3. PostodonticDept- 2 dental Chairs (Specialist's visit at least once a week)
4. Conservative Dept – 2 dental chairs (Specialist's visit at least once a week)
5. Periodontics Dept - 2 dental chairs (Specialist's visit at least once a week)

General- 10 dental chairs (Space= One dental chairs should have Minimum 50 sqft. and total hospital should have minimum 5000 sqft. (Integrated system) 24 hrs Emergency Dental services

अन्य सुविधाहरू

Sterilization room, Radiology- OPG and CEPH, Dental Laboratory, Pharmacy, Pathology- Routine test, Waste disposal System, Water Storage, Toilets (Male/Female), Canteen.

Minor OT को लागी आवश्यक पुर्वाधार

- Anesthetist Service- On call
- Operating table
- Operating lights
- Suction Units
- Electro-cautery Unit
- Instrument holding tables
- Infusion Stands
- X-ray viewers
- weighing machines (swab weighing)
- Staffs
- Graduate dental surgeons- 10
- Staff Nurses- 2
- Dental Hygienist- 3
- Dental Assistant- 8
- x-ray Technician- 1
- Lab Technician- 1
- Maintenance Technician- 1
- Manager- 1
- Receptionist- 1
- Accountant- 1
- Store Keeper- 1
- Guard- 1
- Sweeper- 3

सामान्य अस्पतालमा रहने दन्त चिकित्सा विभागमा हुनुपर्ने मापदण्ड

- Reception, Waiting, Clinic, Toilet, Cleaning and Sterilization area
- Equipment
- Three dental chairs (two for Drs and one for Hygienist) with Halogen light Halogen light spittoon and watersupply.
- High Vacuum Suction
- Micromotor or Air motor
- Handpiece
- Light cure unit
- Ultrasonic Scaler Unit/ PisoScaler

- Oil free Medical Grade Compressor, electrocautry
- IOPA-X-Ray, X-ray viewer
- Autoclave/Hot air oven
- Needle destroyer with cutter
- Generator
- Dental Hospital
- Specialists are those who are registered with Nepal Medical Council under Specialist criteria.

Dental Clinic मा रहने दन्त चिकित्सा विभागमा हुनुपर्ने मापदण्ड

- Infrastructure
- Reception
- Waiting
- Clinic
- Toilet
- Cleaning and Sterilization area
- Equipment
- Electric Dental Chair with Halogen light spittoon and water supply
- High Vacuum Suction
- Micromotor or Air motor
- Air motor Handpiece
- Light cure unit
- Ultrasonic Scaler Unit/ PisoScaler
- Oil free Medical Grade Compressor
- IOPA-X-Ray
- X-ray viewer
- Autoclave/Hot air oven
- Needle destroyer with cutter
- Generator

S.N.	Details	Dental Hospital (15 Dental Chairs)
Infrastructure (Administrative)		
1.	Reception	1 (10 sq.m)
2.	Waiting room	1 (14 sq.m)
3.	Account room	1 (10 sq.m)
4.	Store	1 (10 sq.m)

5.	Maintenance room	1 (14 sq.m)
6.	Doctors meeting room	1 (16 sq.m)
7.	Changing room	1 (10 sq.m)
8.	Directors room	1 (10 sq.m)
9.	Library room	1 (14 sq.m)
Clinical		
10.	Oral and maxillofacial surgery	(Oral surgeon visit on call and twice a week regular visit) Minor OT-2 Beds-2, DC-2
11.	Orthodontic department	(Specialist visit at least twice a month) DC-1
12.	Prosthodontic department	(Specialist visit at least once a week) DC-1
13.	General	(Integrated System) DC-10
14.	Periodontic department	Specialist visit at least once a week
15.	Restorative/Pedo department	Specialist visit at least once a week
16.	24 hrs Emergency dental services	
17.	Graduate dental surgeon	10
18.	Staff nurses	2
19.	Anesthetist	On call
20.	Dental hygienist	3
21.	Dental assistant	8
22.	Radiographer	1
23.	Lab technician	1
24.	Maintenance technician	1
25.	Receptionist	1
26.	Store keeper	1
27.	Security guard	1
28.	Sweeper	3
29.	Accountant	1
30.	Manager	1
31.	Other Facilities	1

32.	Sterilization room	1 (14 sq.m)
33.	Dental laboratory	1 (14 sq.m)
34.	Toilets (male/female)	2
35.	Parking areas	1/3 open space

- विशेषज्ञ भन्नाले नेपाल मेडिकल काउन्सिलमा विशेषज्ञको रुपमा दर्ता भएको चिकित्सक वा सर्जनलाई बुझिने छ ।
- डेण्टल सर्जन भन्नाले BDS उत्तिण गरि नेपाल मेडिकल काउन्सिलमा विशेषज्ञको रुपमा दर्ता भएको लाई बुझिनेछ ।

(१) डेण्टल क्लिनिक सञ्चालनका लागि दाँतको विषयमा मान्यताप्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्नातक तह उत्तीर्ण गरी NMC मा दर्ता भएको वा सो सरहको चिकित्सा सम्बन्धी उपाधि प्राप्त गरी सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ ।

(२) परामर्श सेवा दिने व्यक्ति दन्त सेवा विज्ञानमा प्रमाणपत्र तह उत्तीर्ण गरी परामर्श सेवा तालिम प्राप्त हुनुपर्नेछ ।

(३) “डेण्टल क्लिनिक” मा डेण्टल सेवा सञ्चालनका लागि देहाय बमोजिमको आवश्यक न्यूनतम न्यूनतम भौतिक सुविधाहरू हुनुपर्नेछ :-

- (क) सोधपुछ कक्ष
- (ख) बिरामी बस्न ठाँउ (कुर्ने ठाउँ)
- (ग) बिरामी जाँच्ने कोठा
- (घ) शौचालयको व्यवस्था(अपाङ्गमैत्री)
- (ङ) सरसफाई तथा निर्मलीकरण
- (च) स्वच्छ पानीको आपूर्ति

२१. स्वास्थ्य क्लिनिक सम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधार :

(१) स्वास्थ्य क्लिनिकमा स्वास्थ्य जाँच गर्ने चिकित्सकले कुनै पनि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तीमा पनि MBBS वा सो सरहको चिकित्सा सम्बन्धी उपाधि प्राप्त गरी सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ ।

(२) परामर्श सेवा दिने व्यक्ति स्वास्थ्य विज्ञानमा प्रमाणपत्र तह उत्तीर्ण गरी परामर्श सेवा तालिम प्राप्त हुनुपर्नेछ ।

(३) क्लिनिकमा रेडियोलोजी इमेजिङ सेवा, प्रयोगशाला तथा औषधी उपचार सेवा संचालन गर्नु परेमा छुट्टाछुट्टै सेवा सम्बन्धी निर्धारित पूर्वाधार पूरा गर्नु पर्नेछ ।

(४) स्वास्थ्य क्लिनिक मा स्वास्थ्य सेवा संचालनका लागि देहाय बमोजिमका भौतिक सुविधा हुनुपर्नेछ :-

- (क) बिरामीको जाँच गर्न Ventilated वा AC कोठा सेवा अनुसारको छुट्टाछुट्टै (कम्तीमा १४ वर्ग मिटरका) १
- (ख) बिरामी बस्ने ठाउँ (कुर्ने ठाउँ) १
- (ग) बिरामी जाँच्ने टेबुल, १
- (घ) चिकित्सकका लागि टेबुल १

- (ड) चिकित्सकका लागि कुर्सी १
- (च) बिरामी बस्ने टुल/कुर्सी १
- (छ) शौचालयको व्यवस्था (अपाङ्गमैत्री भएको) २
- (ज) टेलिफोन, इन्टरनेट र वेब पेज
- (झ) स्वास्थ्य शिक्षा सम्बन्धी सूचनामूलक पोष्टर तथा अन्य सामग्री
- (ञ) स्वच्छ पानीको आपूर्ति
- (ट) निरन्तर विद्युत आपूर्ति ।

- (५) स्वास्थ्य सेवा र विषय अनुसारका आवश्यक औजार तथा उपकरणहरूको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।
- (६) बिरामीको सम्पूर्ण विवरण राख्नको लागि कम्प्यूटर वा रजिष्टरको प्रयोग गर्नु पर्नेछ ।
- (७) क्लिनिकमा प्रयोग हुने सम्पूर्ण औजारहरूको अनिवार्य निर्मलीकरणको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।
- (८) क्लिनिकमा काम गर्ने सम्पूर्ण कर्मचारीको शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्रको प्रमाणित प्रतिलिपि साथै प्राविधिक कर्मचारीको सम्बन्धित परिषद्मा दर्ता भएको प्रमाणपत्रको प्रमाणित प्रतिलिपि राख्नु पर्नेछ ।
- (९) सेवा शुल्क र आयकर प्रमाणपत्र सबैले देख्ने ठाउँमा राख्नु पर्नेछ ।
- (१०) नेपाल सरकार वा नगरपालिकाबाट तोकिएको एकीकृत स्वास्थ्य सूचना व्यवस्थापन प्रणालीको ढाँचा अनसार नियमित रुपमा मासिक प्रतिवेदन नगरपालिकामा पठाउनुपर्नेछ ।
- (११) निर्मलीकरण गर्नका लागि Auto Clave Machine सँगै Room, Store Room / Waste Management राम्ररी गर्ने व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

२२. रेडियोलोजी वा डार्डिग्नोष्टिक एण्ड इमेजिङ सेवा सञ्चालनका लागि आवश्यक पूर्वाधार तथा शर्त :

- (१) रेडियोलोजी वा डार्डिग्नोष्टिक तथा ईमेजिङ सेवा सञ्चालनका लागि देहाय बमोजिमका प्रविधिहरू समावेश गरिएको हुनु पर्नेछ :-

- (क) X-ray (300 ma सम्म)
- (ख) Ultrasonogram (USG)

(२) उपदफा (१) मा उल्लेख गरिएको बाहेक थप प्रविधिको लागि माग भएमा नगरपालिकाको सिफारिसमा प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचनाले स्वीकृति दिनेछ ।

(४) रेडियोलोजी डायग्नोष्टिक तथा ईमेजिङ सेवाबाट पर्ने विकिरणका दूष्प्रभावलाई कम गर्नका लागि उक्त सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति दिँदा वा सिफारिस गर्दा देहाय बमोजिमको मापदण्डलाई आधार मानिनेछ :-

- (क) एक्सरेका लागि आवश्यक व्यवस्था : (१) एउटा एक्सरे मेसिनका लागि कम्तीमा २२५ स्क्वायर फिटको कोठा हुनु पर्नेछ ।

(२) एक्सरे गर्ने कोठाका Wall Thickness

(क) (1/2 Inch With Plaster of Paris वा

(ख) 6 Inch with 20 mm lead barrier वा

(ग) 20 mm lead thickness हुनुपर्नेछ । साथै भ्याल, ढोका तथा भित्ताबाट विकिरणको चुहावट हुन नसक्ने गरी आवश्यक व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(३) एक्सरे सेवा प्रदान गर्ने व्यक्तिका लागि एक्सरे कोठा भित्र ०.५ mm को एप्रोन तथा radiation protective measures को व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(४) Radiology मा कार्यरत कर्मचारीहरूका लागि radiation dose monitor उपलब्ध हुनु पर्नेछ र सोको नियमितमा Radiation Survey Monitoring गर्नुपर्नेछ ।

(५) Eye, Gonadal, Thyroid Gland आदिका Protection को लागि Lead glass/gloves/ leadapron को व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(६) X-ray expose गर्ने कोठा डार्क र प्रतिक्षा गर्ने कक्ष छुट्टाछुट्टै हुनु पर्नेछ ।

(७) Radiology विभागमा सर्वसाधारणका पहुँच पुग्ने (Exposure) ठाउँमा X-ray विकिरणले स्वास्थ्यमा खराब असर पर्न सक्छ भन्ने बारे सूचना गर्नुपर्नेछ । साथै सूचनामा गर्भवती महिला तथा बालबालिकालाई अनावश्यक विकिरणबाट बच्न अनुरोध गर्ने समेत गरेको हुनु पर्दछ ।

(ख) रेडियोलोजी सेवाका लागि आवश्यक जनशक्ति तथा योग्यता : रेडियोलोजी सेवाका लागि आवश्यक जनशक्ति तथा योग्यता देहाय बमोजिम हुनु पर्नेछ :-

(१) रेडियोलोजिष्ट :- मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट चिकित्सा शास्त्रमा स्नातक तह उत्तीर्ण गरी रेडियोलोजी विषयमा एम.डी., डी.एम.आर.डी., एफ.आर.सी. आर. वा सो सरह उत्तीर्ण गरेको हुनुपर्नेछ ।

(२) रेडियोलोजी एण्ड ईमेजिङ्गका रिपोर्टिङ्ग रेडियोलोजिष्टहरूले मात्र गर्न पाउनको साथै Radiological Interventional Procedure हरू पनि यथासम्भव रेडियोलोजिष्टले गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(३) रेडियोलोजी सेवाका लागि देहाय बमोजिमको योग्यता भएका जनशक्ति हुनु पर्नेछ :

(क) Medical Physicist :- Medical Physics विषयमा Bsc वा Msc उत्तीर्ण गरेको

हुनुपर्नेछ ।

(ख) बायोमेडिकल ईन्जिनियर :- बायोमेडिकल ईन्जिनियरिङ्ग विषयमा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्नातक तह उत्तीर्ण गरेको हुनुपर्नेछ ।

(ग) सिनियर रेडियोग्राफिक टेक्नोलोजिष्ट :- सम्बन्धित विषयमा MSc. Radiography गरी कम्तीमा ३ वर्ष काम गरेको हुनुपर्नेछ ।

(घ) रेडियोग्राफीक अधिकृत (रेडियोग्राफिक टेक्नोलोजिष्ट) :- चिकित्सा शास्त्र अध्ययन संस्थान वा नेपाल सरकारबाट मान्यता प्राप्त अन्य संस्थान यस रेडियोग्राफीक विषयमा (BSc. MIT, Bsc. RT) स्नातक तह उत्तीर्ण गरेको हुनु पर्नेछ । साथै NHPC (Nepal Health Professional Council) मा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ ।

(ङ) रेडियोग्राफर:- चिकित्सा शास्त्र अध्ययन संस्थानबाट वा नेपाल सरकारबाट मान्यता प्राप्त अन्य संस्थाबाट रेडियोग्राफी विषयमा प्रमाणपत्र तह उत्तीर्ण गरेको हुनुपर्नेछ ।

(ग) Radiation Measurement and Protection: Radiation Measurement and Protection सम्बन्धी व्यवस्था विश्व स्वास्थ्य संगठनका मापदण्ड अनुसार हुनु पर्नेछ । कुनै काम गर्ने व्यक्तिमा radiation का dose 20 Mili sievert per year (WHO) को सन् २००२ को मापदण्ड अनुसार देखिएमा उपयुक्त क्षतिपूर्ति सम्बन्धित संस्थाले व्यहोर्नु पर्नेछ ।

(घ) Ultrasonogram (USG) USG : Ultrasonogram (USG) को प्रयोग सम्बन्धमा :

रेडियोलोजी सेवा सञ्चालन गर्न देहाय बमोजिमका उपकरणहरूको व्यवस्था हुनु पर्नेछ :-

- (१) इमर्जेन्सी सेवामा चाहिने औषधी लगायत औजार उपकरणहरूको व्यवस्था,
- (२) स्ट्रेचर, ह्वील चियरको व्यवस्था,
- (३) पर्याप्त पानी सहितको शौचालयको व्यवस्था,
- (४) रेकर्डिङ तथा रिपोर्टिङका लागि छुट्टै कोठाको व्यवस्था,
- (५) नियमित विद्युतको लागि वैकल्पिक व्यवस्था,
- (६) बिरामीका लागि र बिरामी कुरुवा बस्नको लागि कोठा लगायत बेञ्चको व्यवस्था,
- (७) स्टोर, रिपोर्ट डिस्ट्रीब्युसनका लागि छुट्टाछुट्टै कोठाको व्यवस्था,
- (८) Medical Equipment repair & maintenance गर्दा बायोमेडिकल ईन्जिनियर वा रेडियोलोजिकल उपकरण सम्बन्धी विशेष तालिम प्राप्त व्यक्ति ।
- (९) विकिरण क्षेत्रमा काम गर्नेलाई अनिवार्य रूपमा रेडिएसन भत्ताको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (१०) A/C Machine को व्यवस्था र एक जना कम्तिमा PCL गरेको व्यक्ति व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(ड) रेडियोलोजी सेवाको लागि न्यूनतम उपकरण तथा जनशक्ति पर्वधार :

सि.नं.	विवरण	क्लिनिक	१५ शैया
१	एक्सरे मेशिन	१०० एम ए - १	३०० एम ए - १
२	एक्सरे मेशिन पोर्टेबल मोवाईल	स्वेच्छिक	१०० एम ए - १
३	अल्ट्रासाउण्ड मेशिन	स्वेच्छिक	स्वेच्छिक
४	<u>जनशक्ति</u>		
	रेडियोलोजिष्ट	आशिक समय	आशिक समय
	रेडियोग्राफिक अधिकृत	१	१
	रेडियोग्राफर	२	२

परिच्छेद- ८

आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा सम्बन्धी स्वास्थ्य संस्थाहरूका मापदण्ड

२३. आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा सम्बन्धी स्वास्थ्य संस्थाहरूका मापदण्ड : (१) आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत निजीस्तरमा स्वास्थ्य संस्थाका स्थापना, सञ्चालन तथा स्तरोन्नति गर्दा देहायका मापदण्डको पालना गर्नु पर्नेछ :-

(क) आयुर्वेद स्वास्थ्य सेवा :

(१) आयुर्वेद चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दा वा चिकित्सा व्यवसाय गर्दा सम्बन्धित विषयमा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्नातक वा स्नातकोत्तर उपाधि हासिल गरी नेपाल आयुर्वेद चिकित्सा परिषदमा दर्ता भएको हुनु पर्नेछ । नेपाल सरकारका वहालवाला कर्मचारी भएमा नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।

(२) पञ्चकर्म सेवा केन्द्रमा सम्बन्धित विषयमा कम्तिमा बि.ए.एम.एस. उपाधि प्राप्त गरि पञ्चकर्ममा कम्तीमा तिन महिना तालिम प्राप्त व्यक्तिबाट वमन, विरेचन, शरोविरेचन, आस्थापन, अनुवासन, वस्ति र रक्त मोक्षण प्रयोग गर्नु पर्ने उत्तरवस्तिका लागि सम्बन्धित विशेषज्ञबाट गर्नुपर्नेछ ।

(३) आयुर्वेद अस्पतालमा कामगर्ने कर्मचारीलाई संक्रमण सुरक्षा सम्बन्धी आवश्यक तालिम दिनु पर्नेछ ।

(४) आयुर्वेद अस्पतालले जनशक्ति, भौतिक पूर्वाधार, औजार-उपकरण र सेवाका गुणस्तरीयतामा मात्र संस्था विस्तार गर्न स्वीकृतिका लागि माग गर्न र उपयुक्त ठहर भएमा शाखा विस्तारका स्वीकृति दिन सकिनेछ ।

(५) बिरामीको उपचारको सिलसिलामा आवश्यकता अनुसार विशेषज्ञ चिकित्सक समक्ष वा उपयुक्त स्थानमा प्रेषण (रेफर) गर्नु पर्नेछ ।

(६) रोग निदानार्थ आवश्यक पर्ने ई.सि.जी., इ.इ.जी, प्याथोलोजी, रेडियोलोजी तथा अन्य आवश्यक सेवाहरू संचालन गर्नु परेमा सम्बन्धित विषयका जनशक्ति र सामग्री सम्बन्धी भौतिक पूर्वाधार, औजार उपकरण नीति नियमको पालना गर्नु पर्नेछ ।

(७) इन्टिग्रेटेड क्लिनिक, नर्सिङहोम वा अस्पताल भनी स्वीकृतिका लागि माग भएमा कुन कुन विषय र सेवा दिने उद्देश्य राखिएको हो ? सो प्रष्ट उल्लेख गरि सोही बमोजिमका जनशक्ति, औजार उपकरण र भौतिक पूर्वाधार व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(८) आयुर्वेद चिकित्सा विधामा स्वास्थ्य रक्षा, रोग निवारण, औषधि द्रव्यकाष्ठौषधी, र औषधीको प्रयोग गरिने चिकित्सा सेवा, विना औषधी दिइने सेवा र आयुर्वेद स्वास्थ्य सेवामा उल्लेखित पूर्वकर्म अन्तर्गतका निराग्नीस्वेद (जल, वायु, सूर्यकिरण, पार्थिव तत्वको प्रयोग), अग्निस्वेदन, अभ्यङ्ग (Massage), सत्वावजयचिकित्सा (योगाभ्यास, ध्यान आदि) का माध्यमबाट रोगको रोकथाम वा दीर्घजीवनका लागि सञ्चालन गरिने संस्थाहरूले आयुर्वेद स्वास्थ्य कर्मीहरू, भौतिक पूर्वाधार, आवश्यक औजार उपकरण र तोकिएका मापदण्ड पूरा गरि जुनसुकै नाममा संचालन भएतापनि आधार ग्रन्थ सहित नगरपालिकाबाट अनुमति लिएर मात्र सञ्चालन गर्न पाइनेछ ।

(ख) आयुर्वेद चिकित्सा अन्तर्गत रहने सेवाहरू:

चिकित्सा सेवा:

१. रोग उपचार (आतुरविकार प्रशमन)

- (क) युक्ति व्यापाश्रय चिकित्सा
- (ग) संशोधन(वमनादि पञ्चकर्मशोधन चिकित्सा)
- (ङ) सत्वावजय

- (ख) संशमन (औषधी चिकित्सा)
- (घ) दैव व्यापाश्रय
- (च) शस्त्र-प्रणिधान

(छ) योगाभ्यास

२. स्वास्थ्य प्रवर्द्धनात्मक, स्वास्थ्य रक्षा तथा प्रतिरोधात्मक स्वास्थ्य सेवा

(क) प्रकृति विनिश्चयर परामर्श

(ख) स्वस्थवृत्त पालन - ऋतुचर्या, दिनचर्या, रात्रिचर्या, पथ्यापथ्य, आहार विहार

(ग) रसायन

(घ) वाजीकरण

(ङ) पञ्चकर्म

(च) योगाभ्यास

(ग) आयुर्वेद अस्पताल तथा नर्सिङ्ग होम सम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधार : (१) आयुर्वेद चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत निजीस्तरमा सञ्चालन गर्ने अस्पताल एवं नर्सिङ्ग होमहरूले आफ्नो क्षमता अनुसार क्रमशः एक वा एक भन्दा बढी देहाय बमोजिमका विभाग/शाखाहरू सञ्चालन गर्न सक्नेछन् :-

आयुर्वेद चिकित्सा सेवा अन्तर्गत विभाग वा शाखा :

(क) काय चिकित्सा

(ख) बालरोग चिकित्सा

(ग) प्रसूति तथा स्त्रीरोग चिकित्सा

(घ) शल्य चिकित्सा

(ङ) शालाक्य

(च) रसायन

(छ) वाजीकरण ।

(२) आयुर्वेद अस्पतालले देहाय बमोजिमका भौतिक पूर्वाधारका व्यवस्था तथा मापदण्ड पालना गर्नु पर्नेछ

:-

सि.नं	बिवरण	१०-१५ शैयासम्म
१	भौतिक पूर्वाधार	
	(क) जग्गा मापदण्ड : सडकसँग जोडिएका हुनुपर्ने (प्रति शैया ५० व.मि.) ।	✓
	(ख) सवारी साधन आवत जावत तथा पार्किङ्गका लागि पर्याप्त ठाँउ हुनुपर्ने ।	✓
	(ग) प्रवेशद्वार र निकासद्वार - गेट छुट्टाछुट्टै हुनुपर्ने ।	
	(घ) सञ्चार, बिजुली, शौचालय तथा खानेपानीको व्यवस्था हुनुपर्ने	✓
	सेवा	
	वहिरङ्ग	✓
	अन्तरङ्ग	✓
२	जनशक्ति	
	आयुर्वेद चिकित्सामा स्नातकोत्तर उपाधि (M.D./M.S.Ay.)	आवश्यकता अनुसार
	चिकित्सक (B.A.M.S.) वा सो सरह	३ जना
	आयुर्वेद सहायक (P.C.L.)सो सरह	आवश्यकता अनुसार
	आयुर्वेद सहायक कार्यकर्ता (AAW) सो सरह	२ जना
	पञ्चकर्म सह-सहायक	आवश्यकता अनुसार
	अभ्यङ्गकता	आवश्यकता अनुसार

	PCL Nursing	१ जना
	अ.न.मि.	३ जना
	ल्याव टेक्नालोजिष्ट	प्याथोलोजिको बर्गिकरण
	ल्याव टेक्निसियन	स्वैच्छिक
	ल्याव असिस्टेण्ट	आवश्यकता अनुसार
४	Radiology/USG	
	रेडियोलोजिष्ट	
	रेडियोग्राफर	आवश्यकता अनुसार
	सहायक रेडियोग्राफर	आवश्यकता अनुसार
	हेल्पर	स्वैच्छिक
५	कर्मचारी प्रशासन	
	प्रशासन अधिकृत	
	नायव सुब्बा	आवश्यकता अनुसार
	खरिदार (लेखा) प्रशासन	१ जना
	कम्प्युटर प्राविधिक खरिदार	आवश्यकता अनुसार
	पियन पाले	३ जना
	भान्छे/टहलवा	२ जना
	माली	आवश्यकता अनुसार
	डाइभर	आवश्यकता अनुसार
	क्चिकार	२ जना
६	उपकरण	
	स्टेथेस्कोप (प्रत्येक उपचार कक्षमा)	✓
	B.P.Set (प्रत्येक उपचार कक्षमा)	✓
	Thermometer (आवश्यकता अनुसार)	✓
	Weighing Machine	२
	उचाइ नाप्ने साधन	१
	Torch light	१
	Cotton, Gauze, Bandage	आवश्यकता अनुसार
	Apron	आवश्यकता अनुसार
	Gloves	आवश्यकता अनुसार
	X-ray view box	आवश्यकता अनुसार
	Oxygen set	१
	Drum set	३
	Autoclave	३
	Surgical Set	१
	Sliding	
	Suture Material (different size)	४
	Needle (different size & shape)	१०
	Forceps	१२
	Artery forceps	१२
	Cutting scissors	२
	Cutting set	२
	Blunt scissors	१
	Sharp Scissors	१
	Lancet	
	Scalpel & kitle holder etc.	२
	Dressing set	
	Kidney tray, small tray, large bowl	४

Dissecting forceps, Thumb forceps	४
Dressing trolley, dressing materials, cotton.	२
Gauge, bandage/leukoplast/xylocaine etc.	७
Catheter set	
Plain, foley's & Malecot catheter	१०
Diagnostic set	२
General	
Tongue Spatula	२
Torch light/emergency light	२
Specific	
ENT set	२
Gynecological Examination Set, D & C Set, Cusco's, Sim's Speculum, enema set	१
Neonatal care set	१
Macintosh sheet, Kelly's pad	५
Other	
Proctoscope/Laryngoscope/	२
Tonometer/Rhinoscope	१
Sterilizer/Autoclave drum set	१
Equipments & Materials for emergency case	२
Nebulizer	१
Ryle's Tube	
Gastric Lavage set	२
Bed screen	३
Mask	२५
Cap	१०
Ear syringing set	२
Wooden splint	
Urobag	२
अन्तरङ्ग सेवा (Indoor)	
वार्ड: पुरुष कोठा १० X २० स्क्वायर फिट	२
महिला कोठा १० X २० स्क्वायर फिट	२
चिकित्सा कोठा १० X १० स्क्वायर फिट	१
शौचालय (पुरुष तथा महिलाका लागि छुट्टाछुट्टै)	४
Wheel chair/स्टेचर/टली	१
चार्ट/लकर/फाइल कवीनेट	१५
बेड प्यान/शैया संख्याका आधारमा	✓
कुरुवा बस्ने टूल (शैया संख्याका आधारमा)	✓
चिकित्सक कक्ष	१
नर्सिङ डयुटी रुम १०X१५ स्क्वायर फिट	१
बिरामी आसान एम्बुलेन्स	१
औषधी स्टोरका पूर्वाधार	
भेन्टिलेशनयुक्त १०X१५ स्क्वायर फिट साइजका कोठा	१
बिरामी पर्जा दर्ता गर्ने कक्ष	१
औषधी बनाउने टेबल कुर्सी	१
बिरामीका लागी सोधपुछ तथा सहयोग कक्ष	१

	भान्साघर	आवश्यकता अनुसार
७	बहिरग विभाग (OPD)	
	बिरामी दर्ता कक्ष	१ वटा
	बिरामी जाँच्ने कोठा	१ वटा
	लेखा प्रशासन कक्ष	२ वटा
८	आकस्मिक सेवा सुविधा	
	अक्सिजन सेट	२ सेट
	आकस्मिक सेवामा आवश्यक अन्य उपकरण विशेषज्ञ सेवाका हकमा सोहि अनुसारका जनशक्ति कक्ष र आवश्यक उपकरण हुनुपर्ने ।	हरेकका २/२ सेट आवश्यकता अनुसार
९	प्रयोगशाला कोठा	२
१०.	मनोपरामर्श एव जीवनशैली कोठा	१
११.	योगासन, प्राणायाम, ध्यान आदिका लागि (१६X३२)	१
१२.	पूर्वकर्म सेवाका लागी प्रत्येक सेवाका अलग अलग कक्ष	आवश्यकता अनुसार
	● स्नेहन कक्ष ● अभ्यङ्ग कक्ष ● स्वेदन कक्ष(नाडी स्वेद लगायत १३ प्रकारका स्वेदनका लागी अलग अलग कक्ष ● अभ्यङ्ग टेबुल ● सर्वाङ्ग स्वेदन यन्त्र ● नाडी स्वेदन यन्त्र लगायत विविध १३ प्रकारका स्वेदनका लागी अलग अलग आवश्यक यन्त्र ● कटि तथा जान स्वेदन यन्त्र ● अवगाह स्वेदन यन्त्र ● निराग्नि स्वेदनका लागी कम्मल, मृदिका, प्रस्तर, जल, तेज, पार्थीव तत्व ● पञ्चकर्म सेवाका लागी सामाग्री ● वमन टेबुल सहित वमन कक्ष ● विरेचन पीठ (कुर्सी) ● शिरोविरेचनका लागी कक्ष तथा साधन ● शिरोधारा यन्त्र तथा तैल द्रोणी ● शिरो बस्ति यन्त्र	१ १ आवश्यकता अनुसार आवश्यकता अनुसार १ आवश्यकता अनुसार १ १ आवश्यकता अनुसार आवश्यकता अनुसार आवश्यकता अनुसार १ १ १ २
१३	पञ्चकर्म सेवा (सम्भव भए सम्म पाँच वटा कर्मका लागी अलग अलग कक्ष बनाउने)	आवश्यकता अनुसार

१४	पुनस्थापन कक्ष	आवश्यकता अनुसार
१५	फलफूल सहित स्वच्छ वातावरण र औषधी युक्त हर्वेरियम समेत हुनुपर्ने ।	आवश्यकता अनुसार

(घ) आयुर्वेद स्वास्थ्य क्लिनिक सम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधार : आयुर्वेद क्लिनिक सेवा सञ्चालन गर्दा एउटै व्यवस्थापन अन्तर्गत रही तीन वा सो भन्दा बढी सेवा प्रदान गर्नु पर्ने र औषधी सेवाको व्यवस्था समेत हुनुपर्नेछ । स्वास्थ्य जाँच गर्ने तथा परामर्श दिने व्यक्ति कुनै पनि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तिमा पनि BAMS वा सो सरहको चिकित्सा सम्बन्धी उपाधि प्राप्त गरी आयुर्वेद चिकित्सा परिषद्मा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ ।

(१) एक सेवा सञ्चालनका लागि आवश्यक न्यूनतम भौतिक सुविधाहरू निम्न अनुसारको हुनुपर्नेछ:-

- (क) बिरामीको जाँच गर्ने भेन्टिलेटेड कोठा सेवा अनुसारको छुट्टाछुट्टै हुनुपर्नेछ । कम्तिमा १४X१० वर्ग फिट)
- (ख) बिरामी बस्ने ठाउँ
- (ग) बिरामी जाँच्ने टेबुल
- (घ) चिकित्सकको लागि कुर्सी
- (ङ) चिकित्सकको लागि टेबुल
- (च) बिरामी बस्ने कुर्सी/टुल
- (छ) बिरामी कुनै बस्ने बेन्चहरूको व्यवस्था
- (ज) शौचालयको व्यवस्था
- (झ) टेलिफोन (स्वैच्छिक) ।

(२) आवश्यक औजार उपकरणहरू देहाय अनुसारको हुनुपर्नेछ:-

- (क) थर्मोमिटर -१
- (ख) तौल लिने मेशिन -१
- (ग) उचाई नाप्ने मेशिन -१
- (घ) टंग डिप्रेसर - १
- (ङ) ब्लड प्रेशर जाँच्ने मेशिन -१
- (च) स्टेथोस्कोप -१
- (छ) आँखा, नाक, कान जाँच्ने सेट -१
- (ज) प्रोक्टोस्कोप -१
- (झ) प्रोव
- (ञ) सिरिन्ज
- (ट) टर्च लाइट
- (ठ) पञ्जा
- (ड) मास्क, एप्रोन
- (ढ) किडनी ट्रे

(ण) बाल्टीन ।

(३) अन्य व्यवस्था :

- (क) विशेषज्ञ सेवा र विषय अनुसारको आवश्यक औजार उपकरणहरूको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- (ख) बिरामीको सम्पूर्ण विवरण राख्नको लागि एउटा रजिष्टर हुनुपर्नेछ ।
- (ग) क्लिनिकमा प्रयोग गरिने सम्पूर्ण औजारहरू अनिवार्य रूपमा निर्मलकृत गरिएको हुनुपर्नेछ ।
- (घ) क्लिनिकमा काम गर्ने व्यक्तिले आफ्नो योग्यताको प्रमाणपत्र तथा आयुर्वेद चिकित्सा परिषद् दर्ता नं., सेवा शुल्क र आयकर प्रमाणपत्र सबैले देख्ने ठाउँमा राख्नुपर्नेछ ।
- (ङ) मासिक प्रतिवेदन नियम अनुसार सम्बन्धित निकायमा पठाउने व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(ड) आयुर्वेद पूर्वकर्म पञ्चकर्म सेवा केन्द्र सम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधार :

(१) भौतिक पूर्वाधार: आयुर्वेद पञ्चकर्म सेवा प्रदान गर्ने केन्द्र, हेल्थ क्लब र हेल्थ रिसोर्टहरू सञ्चालनका

लागि आवश्यक पर्ने अभ्यङ्ग, स्वेदन, स्नान, वमन, विरेचन, शिरोविरेचन, वस्ति आदि उपचार कक्षहरू रसोका लागि देहायका सामग्रीहरूको व्यवस्था हुनुपर्नेछ । यसका साथ औषधी निर्माण कक्ष, प्रकृति परीक्षण, सत्वावजय चिकित्सा (Counselling), योग ध्यान एव अन्य सहायकहरूका लागि आवश्यक कक्षहरू हुनुपर्नेछ । साथै उपयुक्त किसिमका पुस्तकालय, शौचालय लगायतको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

- (क) अभ्यङ्ग कक्ष
- (ख) स्वेदन कक्ष (ग्यास सिलिण्डर कोठा बाहिर हुन पर्ने)
- (ग) अभ्यङ्ग टेबुल
- (घ) सर्वाङ्ग स्वेदन बक्स
- (ङ) नाडि स्वेदन यंत्र
- (च) वस्ति यंत्र सेट
- (छ) वमन टेबुल सहित वमन कक्ष
- (ज) शौचालय संलग्न रहेका विरेचन कक्ष
- (झ) विरेचन कुर्सी
- (ञ) नस्य पीठ (कुर्सी) वा वेड
- (ट) शिरोधारा टेबुल सहित सेट
- (ठ) शिरो वस्ति सेट
- (ड) जानु वस्ति, कटि वस्ति आदि सेट
- (ढ) कटि स्वेदन टब
- (ण) अवगाह स्वेदन टब
- (त) संसर्जन कर्मका लागि पाकशाला
- (थ) अन्य पूर्वाधार तथा आवश्यक चिकित्सा सामग्री

नोट : पञ्चकर्मका प्रधानकर्म संचालनका लागि अन्तरंग सेवा संचालन स्वीकृति अनिवार्य हुनेछ ।

- (२) **पञ्चकर्म सेवाहरू:** यी सेवा केन्द्रहरू व्यवस्थित रूपमा सञ्चालित गरिनुपर्नेछ । यी केन्द्रहरूबाट दिइने सेवाहरू आयुर्वेद चिकित्सा सिद्धान्त अनुसार रसायन, वाजीकरण, स्वास्थ्य प्रवर्द्धन, प्रतिरोधात्मक, पुनर्स्थापन एवं उपचारात्मक कर्ममा आधारित रहनुपर्नेछ । रसायन, वाजीकरण सेवा पनि दिनुपर्नेछ । पञ्चकर्म र सो सम्बन्धी सेवाहरू निम्नानुसार गर्नुपर्नेछ:-

(क) पञ्चकर्म

- (१) पूर्वकर्महरू: स्नेहन, स्वेदन, अभ्यङ्ग, पिण्डस्वेद, नाडीस्वेद र पिचु आदि ।
- (२) प्रधानकर्महरू: वमन, विरेचन, वस्ति, नश्य र रक्तमोक्षण
- (३) पश्चात कर्म: संसर्जन क्रम, रसायन कर्म ।

(ख) अन्य कर्म

- (१) अभ्यङ्ग, स्वेदन, २३ प्रकारका स्वेद, वाह्य वस्ति, नेत्र तर्पण, शिरोधारा, शिरो वस्ति, तेल स्नान, कटिस्नान, पादस्नान, लेप आदि कर्महरू ।
- (२) सत्वावजय कर्म: सत्वावजय, योग, ध्यान, नाद चिकित्सा आदि कर्महरू ।

- (३) **आवश्यक जनशक्तिहरू:** आयुर्वेद चिकित्सा अन्तर्गत पञ्चकर्म र सम्बन्धित कुनै पनि कर्महरू दक्ष अनुभवी आयुर्वेद चिकित्सकहरूको मातहतमा रहेर मात्र दिनु पर्नेछ । देहायका योग्यता भएका जनशक्तिहरूबाट उपरोक्त सेवाहरू सञ्चालन गर्नु पर्नेछ:-

(क) आयुर्वेद चिकित्सक : आयुर्वेद चिकित्सा प्रणालीमा स्नातक वा स्नातकोत्तर उपाधि प्राप्त गरी मान्यताप्राप्त अस्पताल वा पञ्चकर्म विशेषज्ञको मातहतमा रहि कम्तीमा एक महिनाको तालिम गरेको हुनुपर्ने छ ।

(ख) पञ्चकर्म चिकित्सा सहायक : आयुर्वेद चिकित्सा प्रणालीमा प्रमाणपत्र तह वा आयुर्वेद

स्वास्थ्य सहायक तह उत्तीर्ण गरी न्यूनतम ३ महिनाका पञ्चकर्म तालिम प्राप्त गरेका हुनुपर्नेछ ।

(ग) पञ्चकर्म सह-सहायक : कम्तीमा एस.एल.सी.पास गरी आयुर्वेद चिकित्सकका मातहतमा रही सो सम्बन्धी आवश्यक कर्महरूको तालिम सहितको २ वर्षको अनुभव प्राप्त गरेको ।

(घ) अभ्यङ्गकर्ता (महिला र पुरुष दुवै) : कम्तीमा आठ कक्षा पढी २ वर्षसम्म आयुर्वेद अस्पताल वा चिकित्सकका मातहतमा बसी अभ्यङ्गकर्ताका रूपमा अनुभव प्राप्त गरेको ।

- (४) आयुर्वेद अभ्यङ्ग कर्म मात्र दिइने केन्द्रहरूबाट विश्रान्ती अभ्यङ्ग कर्म मात्र दिन सक्नेछन र सो कर्मका लागि न्यूनतम सुपरिवेक्षण प्राविधिक निरीक्षण टोलीद्वारा समय समयमा गरिनेछ ।

(च) होमियोप्याथिक चिकित्सा सेवा स्थापना तथा सञ्चालन मापदण्ड :

- (१) होमियोप्याथिक स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलिक्लिनिकमा स्वास्थ्य जाँच गर्ने तथा परामर्श दिने व्यक्ति कुनै पनि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तिमा पनि स्नातक वा सो सरहको उपाधि प्राप्त गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (२) होमियोप्याथिक स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलिक्लिनिकमा भौतिक पूर्वाधार देहाय बमोजिम हुनुपर्नेछ :-

भौतिक पूर्वाधार

- (क) बिरामी जाँच गर्ने उपयुक्त कोठा
(ख) बिरामी कुनै बेन्च र कुर्सी
(ग) बिरामी जाँच गर्ने टेबुल र स्टुल
(घ) शौचालय

आवश्यक स्वास्थ्य उपकरण :

- (क) स्टेथेस्कोप
(ख) बि.पी. सेट
(ग) ई.एन.टी. सेट
(घ) थर्मोमिटर
(ङ) एक्सरे हेर्ने बक्स
(च) Weighing Machine
(छ) उचाई नाप्ने साधन
(ज) टर्च
(झ) गज, कटन, ब्यान्डेज
(ञ) Tongue Depressor
(ट) Proctoscope
(ठ) बाल्टीन, जग
(ड) बिरामीको विवरण राख्ने रजिष्टर
(ढ) Catheterization set

जनशक्ति:

- (क) होमियोप्याथिक चिकित्सक - १ (कम्तिमा होमियाप्याथिमा स्नातक तह वा सो सरह)

खण्ड १ संख्या १४ स्थानिय राजपत्र भाग २ मिति २०८२।०९।१८

(ख) सहायक होमियोप्याथिक चिकित्सक - १ (कम्तिमा होमियोप्याथिकमा प्रमाणपत्र तह वा सो सरह)

(ग) होमियोप्याथिक सहायक -१ (मान्यता प्राप्त संस्था बाट होमियोप्याथिकमा तालिम प्राप्त गरेको)

सेवा:

(क) उपचार

(ख) परामर्श

(छ) होमियोप्याथिक इमर्जेन्सी सेवा:

(१) होमियोप्याथिकमा इमर्जेन्सी सेवा २४ सै घण्टा सीमित सेवा खुल्ला राख्न सकिनेछ ।

(२) भौतिक पूर्वाधार:

- २०×१५ साईजको भेन्टिलेशन तथा शौचालय युक्त कोठा
- चिकित्सक बस्ने टेबुल र कुर्सी - १ थान
- स्टाफ नर्स बस्ने कुर्सी -१ थान
- बिरामी बस्ने कुर्सी, टुल -१ थान
- अपरेशन टेबुल -१ थान
- ज्वलनप्लन फ्लिजत ९३००-१ थान
- च्याक -१ थान
- हिटर -१ थान
- Sterilization set -१ थान
- शौचालयमा पर्याप्त मात्रामा पानी उपलब्ध भएको ।

(३) उपकरण:

- स्टेथोस्कोप
- BP set
- Globes
- X-ray view Box
- Thermometer
- Weighing Machine
- उचाइ नाप्ने साधन (Seca Scale)
- Plastic Apron
- Dressing set
- Stitching set

- Torch
- Mask
- Cap
- Cotton, Gauze, bandage
- Stab, stand + oxygen cylinder, suction machine

(४) सेवा सम्बन्धी:

- Dressing
- Stitching
- साधारण Injury

(५) जनशक्ति :

चिकित्सक	-१ जना
स्टाफ नर्स	-१ जना
कार्यालय सहयोगी	-१ जना

(६) औषधी : होमियोप्याथीमा प्रयोग हुने केही इमर्जेन्सी औषधीहरू

(छ) निजी स्तरका होमियोप्याथिक अस्पतालका पूर्वाधार :

सि.न.	विवरण	१०-१५ शया
१	भौतिक पूर्वाधारहरू : अस्पताल भवन आफ्नै वा भाडामा, पार्किङ्ग स्थल, खुल्ला जग्गा, अस्पताल प्रवेशमार्ग, यातायातका सुविधा, प्रतिक्षालय, सोधपुछ कक्ष आदि आवश्यकता अनुसार	
२	सेवा	
	क) बहिरङ्ग सेवा	
	ख) अन्तरङ्ग सेवा	
३	जनशक्ति	
	चिकित्सक (स्नातकोत्तर तह)	स्वैच्छिक
	चिकित्सक (स्नातक तह)	४
	सहायक चिकित्सक	३
	स्टाफ नर्स	स्वैच्छिक
	अ.न.मी.	२
	ल्याब टेक्नोलोजिष्ट	स्वैच्छिक
	प्याथोलोजिष्ट, ल्याब टेक्निसियन	स्वैच्छिक
	ल्याब एसिस्टेन्ट	१
	रेडियोलोजिष्ट,	स्वैच्छिक
	रेडियोग्राफर	
	वार्ड व्वाइ	१

खण्ड १ संख्या १४ स्थानिय राजपत्र भाग २ मिति २०८२।०९।१८

	प्रशासन अधिकृत	—
	नायब सब्बा	१
	सहलेखापाल	१
	कम्प्युटर सहायक	१
	पियन / पाले	४
	भान्छा / टहलवा	३
	माली	१
	सवारी चालक	१
	कुचीकार	२
४	उपकरण	
	स्टेथेस्कोप	आवश्यकता अनुसार
	B.P. Set	आवश्यकता अनुसार
	X-ray view box	आवश्यकता अनुसार
	Thermometer	आवश्यकता अनुसार
	Weighing Machine	आवश्यकता अनुसार
	उचाइ नाप्ने साधन	आवश्यकता अनुसार
	Apron	आवश्यकता अनुसार
	Gloves	आवश्यकता अनुसार
	Oxygen set	आवश्यकता अनुसार
	Catheterization set	आवश्यकता अनुसार
	Torch	आवश्यकता अनुसार
	Cotton, gauze, bandage	आवश्यकता अनुसार
	र अन्य आवश्यक सामग्रीहरू	आवश्यकता अनुसार
५	अन्तरङ्ग सेवा	
	पुरुष कोठा	17×10'
	महिला कोठा	17×10'
	चिकित्सा कोठा	14×10'
	शौचालय, वास बेशिन तथा पानी पर्याप्त	२
	Wheel Chair / स्टचर / टली	२
	चार्ट / लकर / फाइल	५
	बेड प्यान (शैया संख्याका आधारमा)	५
	कुरुवा बस्ने टुल	५
	चिकित्सक आराम गर्ने बेड	१
	नर्स ड्युटी रुम १४ × १०	१
	विरामी आसन एम्बुलेन्स	१
	कम्प्युटर तथा प्रिन्टर	३
६	औषधी स्टोरका पूर्वाधार	

खण्ड १ संख्या १४ स्थानिय राजपत्र भाग २ मिति २०८२।०९।१८

भेन्टिलेशनयुक्त १४×१० साईजका कोठा	१
विरामीका पुर्जा दर्ता गर्ने टेबुल, कुसी	
औषधी बनाउन टेबल, कुसी	
विरामी पुर्जा दर्ता गर्न रजिष्टर	
बहिरङ्ग सेवाका लागि विरामीहरूको पखने कोठा	25×14'
बहिरङ्ग सेवाका लागि विरामी जाँच्ने कोठा	14×10'

(ज) **एक्यूप्रेसर:** विभिन्न रोगको उपचार गर्ने एक्यूप्रेसर क्लिनिक वा पोलि एक्यूप्रेसर (प्राकृतिक चिकित्सा) क्लिनिक सञ्चालन गर्न देहाय बमोजिम व्यवस्था हुनु पर्नेछ :-

(१) दक्ष जनशक्ति :

- (क) कुनै विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धित विषयमा स्नातक (डाक्टर उपाधि) गरेका व्यक्तिहरू
- (ख) कुनै पनि मान्य प्राप्त संघ संस्थाबाट आवश्यक तालिम (डाक्टर वा सोसरहको उपाधि) प्राप्त गरेका व्यक्तिहरू ।

(२) सहायक जनशक्ति:

- (क) कुनै पनि मान्यता प्राप्त संघ संस्थाबाट एक वर्ष वा सोभन्दा बढी तालिम प्राप्त व्यक्तिहरू ।
- (ख) दक्ष जनशक्तिका साथमा न्यूनतम तीन वर्षसम्म अनुभव प्राप्त गरेको कुरा दक्ष जनशक्तिले प्रमाणित गरेको व्यक्तिहरू ।

(३) विरामी जाँच गर्ने कोठा

(४) एक्यूप्रेसर थेरापिष्टहरूको लागि मेच र टेबुल

(५) दक्ष एक्यूप्रेसर थेरापिष्ट (उपचारक)

(६) एक्यूप्रेसर थेरापिष्ट (सहायक) -१ जना

(७) कार्यालय सहायक -१ जना

(८) स्वीपर -१ जना

(९) आवश्यक उपकरणहरू:

- (क) एक्यूप्रेसर जाँच गर्ने मेशिन
- (ख) तौल लिने मेशिन

- (ग) एक्यूप्रेसर गर्ने जिमका मेशिनहरू
- (घ) शक्ति सञ्चार गर्ने उपकरणहरू
- (ङ) इलेक्ट्रोनिक एक्यूप्रेसर मेशिन
- (च) स्पाइनल रोलर
- (छ) फेसियल रोलर र अन्य व्यायामका उपकरणहरू ।

(१०) संस्थागत रुपमा खोलिने क्लिनिक:

- (क) नगरपालिकाको अनुमति लिएर मात्र स्वास्थ्य क्लिनिक सञ्चालन गर्नुपर्नेछ ।
- (ख) स्वास्थ्य क्लिनिक सञ्चालन गर्न माथि उल्लेखित व्यवस्था हुनु अनिवार्य छ ।
- (ग) चिकित्सक उपचार लगायत काम गर्ने जनशक्तिले नेपाली नागरिकताको प्रमाणपत्र प्राप्त गरेको हुनुपर्दछ ।

(११) बिरामी भर्ना गरेर पनि उपचार गर्न सकिने छ ।

(१२) बिरामी भर्ना गर्न स्वास्थ्य क्लिनिकमा देहाय बमोजिम थप व्यवस्था हुनुपर्दछ:-

- (क) बिरामी राख्ने कोठा
- (ख) बिरामी सुत्ने बेड, आवश्यक ओड्ने ओछ्याउने सामान
- (ग) सफा र प्रदूषण मुक्त कोठा
- (घ) स्नान घर
- (ङ) सफा पानी
- (च) सन्तुलित भोजन आदि
- (छ) बिरामी सुत्ने बेड एकले अर्कालाई नछुने गरी कम्तिमा २-३ फिटको दूरीमा राख्ने
- (ज) शौचालय ।

(१३) एक्यूप्रेसर प्राकृतिक चिकित्सा विषयमा प्रचार/प्रसार तथा अनुसन्धान मात्र गर्ने उद्देश्यले पनि संस्था खोली सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

(क) सम्बन्धित विषयको अनुसन्धान गर्ने आवश्यक योग्यता प्राप्त गरेको जनशक्ति हुनुपर्नेछ ।

(ख) प्रचार गर्दा एउटा विषयसँग अर्को विषय बाभ्ने गरी तथा एकले अर्कालाई हानी पुऱ्याउने प्रचार गर्नु हुँदैन ।

(१४) एक्यूप्रेसरको लागि नगरपालिकाबाट प्रमाणित गरेर मात्र यस सम्बन्धी बिक्री वितरणमा वजारमा ल्याउनु पर्नेछ । जस्तै: जोगाड, अन्य जिम आईटमका सामग्रीहरू ।

(१५) समय परिस्थिति र स्थान अनुसार उपचारमा प्रयोग हुने उपकरणको विकासक्रम अनुसार परिवर्तन हुन सक्नेछ ।

(भ) एक्यूपञ्चर सेवा अस्पतालका पूर्वाधार र मापदण्ड : एक्यूपञ्चर सेवा सञ्चालनका लागि देहाय बमोजिम पूर्वाधार तथा मापदण्ड पालना गरेको हुन पर्नेछ :-

खण्ड १ संख्या १४ स्थानिय राजपत्र भाग २ मिति २०८२।०९।१८

सि.न.	विवरण	५ शैया	१० शैया
१	भौतिक पूर्वाधारहरू जनरल अस्पताल सरह	✓	✓
२	सेवा ■ मोक्सिबुसन ■ एक्स्पञ्चर	✓	✓
३	जनशक्ति		
	क) स्नातकोत्तर	०	१
	ख) स्नातक	१	२
	ग) एक्स्पञ्चर सहायक	२	३
	घ) नसिङ्ग स्टाफ	०	२
	ड) प्रशासनिक कर्मचारी जनरल अस्पताल सरह		
	च) कार्यालय सहयोगी	१	२
४	उपकरण		
	क) एक्स्पञ्चर निडिल		
	ख) माक्सा स्टिक		
	ग) कपिङ्ग		
	घ) अटाक्लभ		
	ड) स्टथास्क्राप		
	च) थर्मामिटर		
	छ) रेकर्ड रजिष्टर		
	ज) अन्य व्यवस्था जनरल अस्पताल सरह		

(ज) प्राकृतिक चिकित्सा अस्पतालका पूर्वाधार :

सि.नं.	बिवरण	१० शैया
१.	आवश्यक अस्पताल भवन एव खुल्ला जग्गा (५५ वर्ग मी. प्रति शया)	✓
२	प्रवेश माग :- अस्पतालसम्म मोटर सजिलै जाने, फर्कन र रोक्न सक्ने सुविधा हुनुपर्ने	✓
३.	प्रतिक्षालय सोधपुछ/सम्पर्क र सूचना/टेलिफोन सेवा हुनुपर्ने प्रतिक्षालयमा बस्ने ठाउँ २ वटा पर्याप्त पानीका व्यवस्था भएको शौचालय महिला र पुरुषका लागि (अलग) ह्वील चियर/टली/स्टचर	१ वटा
४.	बहिरंग विभाग (OPD) बिरामी जाँच्ने कोठा व्यवस्थापन कक्ष	१ वटा

खण्ड १ संख्या १४ स्थानिय राजपत्र भाग २ मिति २०८२।०९।१८

५.	आकस्मिक सेवा सुविधा अक्सिजन सेट IV Set	आवश्यकतानुसार
६.	प्रयोगशाला कोठा उपचारका सामग्री (माटो, पानी आदिका गुणस्तर जाँच गर्ने कोठा)	✓
७.	मनोपरामर्श एव जीवनशैली र स्वास्थ्य प्रशिक्षण कोठा	१ वटा
८.	योगासन, प्राणायाम, ध्यान आदिका लागि आवश्यक हल	२० जना
९.	Physiotherapy Unit	१ वटा
१०.	उपचार सेवाका कोठा (जल चिकित्सा, माटो चिकित्सा, सय किरण चिकित्सा, चुम्बक चिकित्सा, मालिस एव अन्य प्राकृतिक चिकित्सा सेवाका लागि)	१० वटा
११.	भोजनालय (चिकित्सकले दिएका भोजन तालिमका अनुसारका भोजन दिन सक्ने भोजनालय, भोजन एव पोषण विशेषज्ञका लागि आवश्यक)	३ वटा
१२.	पुनर्ताजगी कक्ष - चिकित्सक, सहायक चिकित्सक आदिका लागि	✓
१३.	शैया/कोठा विशेष सघन उपचार कोठा (१ जना बिरामी मात्र राख्ने) २/२ जना बिरामी राख्ने सुविधा भएका कोठा ४/४ जना बिरामी राख्ने सुविधा भएका कोठा ६/६ जना बिरामी राख्ने सुविधा भएका काठा	२ २ १ -
१४.	शौचालय एवं स्नान कोठा	५ वटा
१५.	फूल विरुवा प्रशस्त भएका बगैचा	
१६.	उपकरण सम्पूर्ण शरीरका वाष्पस्नान यन्त्र स्थानीय वाष्पस्नान यन्त्र कटिस्नान टब रीढस्नान टब एनीमा (Enema) विभिन्न प्रकारका पट्टिहरू (चिसा पट्टि) सेकका यन्त्रहरू माटो चिकित्सामा प्रयोग हुने उपकरणहरू सूर्य किरण चिकित्सामा प्रयोग हुने उपकरण षडकर्ममा पयोग हुने उपकरणहरू मालिसमा पयोग हुने उपकरणहरू पानीलाइ विभिन्न तापक्रममा ल्याउन एव वाफ बनाउन यन्त्र थर्मोमिटर (पानीका तापक्रम र शरीरका तापक्रम नाप्न)	२ वटा २ वटा ५ वटा ३ वटा २ वटा २० वटा ३/३ वटा ५/५ वटा १० सेट १/१ वटा १०/१०

खण्ड १ संख्या १४ स्थानिय राजपत्र भाग २ मिति २०८२।०९।१८

	रक्तचाप नाप्न यन्त्र (BP Set) नाक,कान, घाँटी जाँच्ने यन्त्र (ENT Set) तौल नाप्ने यन्त्र (Weighing Machine)	आवश्यकतानुसार ५ वटा २ वटा
१७.	जनशक्ति चिकित्सक सहायक चिकित्सक उपचारक सहायक उपचारक लेखा अधिकृत लेखापाल प्रशासकीय प्रमुख प्रशासकीय सहायक सुपरभाईजर Receptionist	२ जना २ जना १० जना २ जना १ जना १ जना १ जना

२६. पोषण केन्द्र, घरैमा दिईने स्वास्थ्य सेवा र हस्पिस तथा प्यालियटिभ सेवा :

(क) पोषण केन्द्र : पोषण सम्बन्धी स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दा वा चिकित्सा व्यवसाय गर्दा सम्बन्धित विषयमा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्नातक वा स्नातकोत्तर उपाधि हासिल गरी सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भएको हुनु पर्नेछ । नेपाल सरकारका वहालवाला कर्मचारी भएमा नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिन पर्नेछ ।

(ग) जनशक्ति सम्बन्धी व्यवस्था :

Position	Requirement	Qualification
Nutritionist or Dietitian	1	B.sc/ M.sc Nutrition and dietetics from
Paramedics	1	Minimum CMA
Nursing	2	Minimum ANM
Admin – In- charge	1	Bachelors in management or equivalent
Helpers	2	Can read and write

(२) पूर्वाधार सम्बन्धी व्यवस्था

S.n	Name of the items	quantity	Minimum size(length*width)
-----	-------------------	----------	----------------------------

खण्ड ९ संख्या १४ स्थानिय राजपत्र भाग २ मिति २०८२।०९।१८

	Infrastructure		
1	Treatment/Consultation room	1	11*9 ft
2	Treatment room	1	14*11 ft
3	Inquire	1	14*12 ft
4	Gym hall	1	14*10 ft
5	Kitchen	1	10*9 ft
6	bathroom / toilet	2	Separate for male and female
7	waiting room	1	Adequate
8	Alternative Power supply	1	
9	Parking Area	4	Adequate
	Consultation Room		
1	Consultation room table	1	
2	Files stand	1	
3	Treatment bed	1	
4	Bed Stand	1	
5	Pen stand	1	
6	Bed linen	2	
7	Disposable latex bed sheet	1	
8	Air conditioner	1	
9	Vertical blinds	1	
	Treatment Room		
1	Treatment bed	3	
2	Dustbin	2	
3	Changing room	1	
4	Cold season blankets	4	
5	Bed linen	6	
6	Disposable latex bed sheet	1	
7	Disposable cotton bed sheets		
8	Ceiling Light board	1	
9	Vertical blinds	1	
	Gym hall		
1	Water dispenser	1	
2	Ceiling lights	2	
3	Vertical blinds	1	
	Kitchen		
1	Shaped kitchen	1	

खण्ड ९ संख्या १४ स्थानिय राजपत्र भाग २ मिति २०८२।०९।१८

2	Cupboards	6	
3	Wall fan	1	
4	Refrigerator	1	
5	Gas Stove(range)	1	
6	Mixer	1	
7	Dining table	1	
8	stool	3	
9	Plate stand	1	
10	Cutlery box	1	
11	Plates	12	
12	Steel cups	6	
13	Melamite cups	6	
14	Melamite plates	6	
15	Spoon	6	
16	Fork	6	
	Back side		
17	Invertor	1	
18	Stand (iron)	1	
	Techincal asset		
1	Body Composition Analyser (bioelectrical impedance)	1	
2	Weighing scale(big)	1	
3	Weighing scale	1	
4	Cryolipolysis	1	
5	Heat pads	6	
6	Heat machine	2	
7	TENS	2	
8	Blanket heat machine	2	
9	Blanket heat pads full	2	
10	Gel pack	6	
11	Treadmill	1	
12	Elliptical	1	
13	Crazyfit massager	1	
14	G10 massager	1	

खण्ड १ संख्या १४ स्थानिय राजपत्र भाग २ मिति २०८२।०९।१८

15	G5 massager	1	
16	Dumbells(10 kgs or above)		
17	Rod	1	
18	Weights(12 kgs)		
19	Kettle bell(15 kgs)		
20	Yoga mat	5	
21	Stepper	1	

परिच्छेद- ९

फार्मसी/औषधी पसल सम्बन्धी स्वास्थ्य संस्थाहरूको मापदण्ड

२७. फार्मसी/औषधी पसलसम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधार:

१) कुनै पनि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तीमा पनि D.pharma वा सोभन्दा माथिको उपाधि प्राप्त तथा नेपाल सरकारबाट मान्यता प्राप्त निकायद्वारा ओरेन्टेसन तालिम प्राप्त व्यवसायी सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता भएको हुनु पर्नेछ ।

२) नेपाल सरकारको औषधी व्यवस्था विभागमा दर्ता भएका तथा अन्य नै निकायमा दर्ता भै नेपालमा बिक्री वितरण गर्नुका लागि अनुमति प्राप्त औषधी तथा औषधीजन्य सामग्रीहरू मात्र बिक्री वितरण गर्नु पर्नेछ ।

३) फार्मसी/औषधी पसलबाट औषधी भण्डारण तथा बिक्री वितरण गर्दा औषधी व्यवस्था विभागले निर्धारण गरेका सर्तहरू पूरा गरेको हुनुपर्नेछ ।

४) फार्मसी/औषधी पसल सेवा सञ्चालनका लागि देहाय बमोजिमको भौतिक पूर्वाधार हुनुपर्नेछ:-

- (क) सफा र उज्यालो कोठा
- (ख) विरामी बस्ने ठाउँ
- (ग) शौचालयको व्यवस्था (अपाङ्गमैत्री सहित)
- (घ) औषधी उपकरण भण्डारणका लागि आवश्यक Custody freeze को व्यवस्थापन
- (ङ) परामर्श कक्ष
- (च) स्वास्थ्य शिक्षा सम्बन्धी सूचनामूलक पोष्टर तथा अन्य सामग्रीहरू

(५) फार्मसी/औषधी पसल/सञ्चालन गर्ने कर्मचारीको सम्पूर्ण शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्र, प्रतिलिपि, परिषद दर्ता भएको प्रमाणपत्र प्रतिलिपि, आयकर प्रमाणपत्र, औषधी पसल सञ्चालन अनुमति पत्रको प्रतिलिपि सबैले देख्ने ठाउँमा राख्नुपर्नेछ ।

खण्ड ९ संख्या १४ स्थानिय राजपत्र भाग २ मिति २०८२।०९।१८

(६) औषधी तथा औषधीजन्य सामग्रीहरू बिक्री वितरण गर्न दर्तावाला सम्बन्धित व्यक्तिले नै गरेको हुनु पर्नेछ ।

(७) फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन गरेको हुनुपर्नेछ ।

(८) फार्मसी/औषधी पसलहरूलाई नगरपालिकाले अनुगमन गरी कैफियत भेटिएमा कारवाहीको लागी सिफारिस गर्नेछ ।

परिच्छेद -१०

प्रयोगशाला स्थापना तथा संचालनका पुर्वाधार तथा मापदण्ड

२८. प्रयोगशाला (प्याथोलोजी) सेवा : (१) यस नगरपालिकाबाट स्वीकृति लिई डि र ई वर्गको प्याथोलोजी सेवा संचालन गर्न सकिने छ ।

(क) अस्पताल भित्र वा बाहिर रहने वा निजि प्रयोगशाला सेवा सञ्चालनका लागि निम्नानुसारको जनशक्ति हुनु पर्नेछ :-

(१) **ल्याब टेक्नीशियन :** मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट सम्बन्धित विषयमा प्रमाणपत्र तह वा सो सरह उत्तिर्ण ।

(२) **ल्याब असिष्टेण्ट :** मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तीमा १५ महिनाको ल्याब असिष्टेण्ट तालिम पूरा गरी आवश्यक प्रमाण पत्र प्राप्त गरेका ।

गर्न पाउने परीक्षणहरू : १५ शैयासम्मका सरकारी अस्पतालस्तरमा वा निजि प्याथोलोजि सेन्टर संचालन गरि डि र ई वर्ग अन्तर्गत प्रदान गरिने प्रयोगशाला सम्बन्धी आधारभूत परीक्षणहरू ।

नोट: उल्लेखित जनशक्तिहरूले योग्यता हासिल गरेको विषयको पाठ्यक्रममा उल्लेखित सम्बन्धित परीक्षण गर्न पाउनेछन् ।

(२) उपदफा (१) मा उल्लेखित जनशक्तिले आफूले प्राप्त गरेका प्रमाण पत्रका आधारमा व्यवसाय गर्न नेपाल सरकारले तोकेको परिषदमा दर्ता हुनु पर्नेछ । डी र ई स्तर भन्दा माथिका प्याथोलोजी सेवा प्रदान गर्नुपर्ने भएमा सम्बन्धित निकायबाट अनुमति लिएर मात्र संचालन गर्नुपर्ने छ ।

२९. प्रयोगशाला सञ्चालन सम्बन्धी न्यूनतम मापदण्ड : प्रयोगशालाहरूको न्यूनतम मापदण्ड स्वास्थ्य प्रयोगशाला स्थापना तथा संचालन मापदण्ड निर्देशिका २०७३ बमोजिम हुनु पर्नेछ ।

(क) राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला वा अन्य सम्बद्ध निकायबाट सञ्चालन हुने गुणस्तर नियन्त्रक सम्बन्धी कार्यक्रममा अनिवार्य रुपमा भाग लिनु पर्नेछ ।

(ख) क्षेत्रफल: डि स्तरको लागी २५० वर्गफिट र ई स्तरको लागी १५० वर्गफिट हुनुपर्ने छ ।

(ग) प्रयोगशालामा रहने न्यूनतम औजार तथा उपकरणहरू

▪ Centrifuge

- Colorimeter
- Water bath
- Hot air oven
- Incubator
- Micropipettes
- Refrigerator
- Power backup
- Glasswares: Khan Tubes, Test tubes, peuidishes, etc.
- Consumables: Disposable syringes, vacutainers, gloves and masks

- (ड) प्रत्येक कोठामा पर्याप्त प्रकास र भेन्टीलेशनको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (च) बिजुली र शुद्ध खानेपानीको राम्रो व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (छ) प्रयोगशालाले फोहोर व्यवस्थापनको उचित व्यवस्थापन गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (ज) प्रयोगशालामा निर्मलीकरण र पर्याप्त पानी सहितको शौचालयको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (झ) प्रयोगशालामा आवश्यक पर्ने टेबुल, कुर्सी लगायतका फर्निचरहरू पर्याप्त मात्रामा हुनु पर्नेछ ।
- (ञ) प्रयोगशालामा आवश्यक पर्ने काँचका भाँडाकुँडाहरू तोकिएको मापदण्ड अनुसार व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (ट) प्रयोगशालामा काम गर्ने जनशक्तिले विषयसँग सम्बन्धित स्वास्थ्य परिषद्मा अनिवार्य रुपमा दर्ता भएको हुनु पर्नेछ र आफ्नो नाम, शैक्षिक योग्यता एवं परिषद्को दर्ता नम्बर उल्लेखित स्टाफ वा प्रिन्टको प्रयोग रिपोर्टिङमा अनिवार्य रुपमा उल्लेख गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (ठ) प्रयोगशालामा दिइएको सेवाको विवरण ,सेवाग्राही संख्या उल्लेख गरी प्रतिवेदन प्रत्येक महिनामा नगरपालिकामा पेश गर्नुपर्नेछ ।
- (ड) प्रयोगशाला परिक्षणको सेवा शुल्क निर्धारण नगरपालिकाबाट पूर्व स्वीकृति लिई गर्नुपर्नेछ ।
- (ढ) प्रयोगशाला दर्ताको लागि तोकिएको ढाँचामा निवेदन पेश गर्नुपर्ने छ र शुल्क तिर्नु पर्नेछ ।
- (ण) विरामी तथा विरामी कुरुवाका लागि प्रतिक्षा कक्षको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद- ११

अभिलेख तथा प्रतिवेदन सम्बन्धी व्यवस्था

३०. अभिलेख तथा प्रतिवेदन: (१) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गरेका सेवाहरू नगरपालिकाबाट प्राप्त एकिकृत स्वास्थ्य व्यवस्थापन सूचना प्रणाली अनुसार अभिलेख राख्नु पर्नेछ । तोकिएको समयमा आफुले प्रदान गरेको सेवाको प्रतिवेदन नगरपालिकाको कार्यालयबाट प्राप्त एकिकृत स्वास्थ्य सूचना व्यवस्थापन प्रणालीको ढाँचामा अनिवार्य रुपमा पेश गर्नु पर्नेछ । यसरी तोकिए बमोजिमको अभिलेख नराख्ने र प्रतिवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई नगरपालिकाले सचेत गराउनुका साथै अनुमति खारेज गर्न समेत सक्नेछ ।
- (२) सूचना व्यवस्थापन गर्ने कर्मचारीलाई एकिकृत स्वास्थ्य सूचना व्यवस्थापन प्रणाली सम्बन्धी तालिम लिने व्यवस्था मिलाईने छ ।
- (३) स्वास्थ्य संस्थाले सेवा प्रदान गरेका बिरामीहरूको रोगको विवरण ICD coding गरी प्रतिवेदन गर्नु पर्नेछ ।
- (४) स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो संस्थामा भएको जन्म तथा मृत्युको घटना विवरण प्रचलित कानून बमोजिम तोकिएको ढाँचामा स्थानीय पञ्जिकाधिकारीलाई मासिक रुपमा दिनु पर्नेछ ।
- (५) स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो संस्थामा नेपाल सरकारले तोकेको **notifiable diseases** का बिरामी पत्ता लागेको वा शंका लागेको खण्डमा वा कुनै रोगको महामारीको शंका लागेमा तुरुन्तै नगरपालिकामा सूचना गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद- १२

३१. स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन अनुमति नवीकरण हुन नसक्ने अवस्था र खारेजी सम्बन्धी विशेष व्यवस्था

सञ्चालन अनुमति नवीकरण नहुने : (१) यस कार्यविधिमा अन्यत्र जुन सुकै कुरा लेखिएको भएतापनि देहायका अवस्थामा स्वास्थ्य संस्थाका सेवा सञ्चालन अनुमतिको नवीकरण गरिने छैन :-

- (क) नियमित वा आकस्मिक अनुगमन गर्दा तोकिएका गुणस्तर वा पूर्वाधार पूरा नगरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गरेको पाईएमा,
- (ख) प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणमा उल्लिखित शर्तहरू पालना नगरेको पाईएमा,
- (ग) अस्पतालले प्रदान गरेका सेवाको तोकिएको ढाँचामा अभिलेख नराखेमा, तोकिएको ढाँचा र समयमा नियमित प्रतिवेदन नगरेमा र वार्षिक प्रतिवेदन नगरपालिकामा पेश नगरेमा,
- (घ) स्वास्थ्य संस्थाबाट सिर्जित अस्पतालजन्य फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन गरेको नपाईएमा,
- (ङ) मन्त्रालय वा प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचना वा नगरपालिकाले दिएको निर्देशनको उल्लंघन गरेमा,
- (च) भवन संहिता अनुरूप भवन निर्माण नभएको वा पुराना भवनको हकमा तोकिएका समयभित्र भुकम्पीय दृष्टिकोणले भवन प्रबलीकरण गरेको नपाईएमा ।
- (छ) औषधी तथा औषधीजन्य सामग्रीहरूको बिक्री वितरण गर्दा सम्बन्धित विषयमा उपाधि प्राप्त वा नेपाल सरकारबाट मान्यता प्राप्त निकायबाट तालिम (Orientation) प्राप्त व्यक्तिले मात्र पाउनेछ, अन्यथा कानून बमोजिम कारवाही हुनेछ ।

३२. खारेजी गर्न सकिने : सञ्चालनमा रहेका देहायको अवस्थाका स्वास्थ्य संस्थाको सञ्चालन अनुमति नगरपालिकाले खारेज गर्न सक्नेछ ।

खण्ड ९ संख्या १४ स्थानिय राजपत्र भाग २ मिति २०८२।०९।१८

- (क) यस कार्यविधि प्रारम्भ हुन अघि अनुमति प्राप्त गरी सञ्चालनमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाले संस्था सञ्चालन गर्न नसक्ने जनाई सञ्चालन अनुमति खारेजका लागि निवेदन दिएमा नगरपालिकाले त्यस्ता संस्थाका सञ्चालन अनुमति खारेज गर्न सक्ने छ ।
- (ख) गैरकानूनी क्रियाकलाप गरेको पाईएमा नगरपालिकाले तोकिएको सेवा निलम्बन वा संस्थाका सञ्चालन अनुमति खारेज गर्न सक्नेछ । दफा ३१ बमोजिम अनुमति नवीकरण नहुने भएमा त्यस्ता संस्था स्वतः खारेज हुनेछन् ।
- (ग) दफा ३२ को खण्ड (ख) बमोजिम अनुमति खारेज गर्नु पूर्व त्यस्ता संस्थालाई मनासिव समयावधी तोक्यो सफाई पेश गर्ने मौका दिइने छ ।

परिच्छेद -१३

विविध

३३. सेवा शुल्क निर्धारण : (१) सर्वसाधारणलाई उचित मूल्यमा गुणस्तरीय, स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने प्रयोजनका लागि स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरका आधारमा त्यस्ता स्वास्थ्य संस्थाले लिन सक्ने सेवा शुल्क सम्बन्धी मापदण्ड निर्धारण कार्यपालिकाले गर्नेछ ।

३४. मापदण्ड तथा अनुसूचीमा हेरफेर : नगरपालिकाले यस कार्यविधिमा उल्लिखित मापदण्ड तथा अनुसूचीहरू आवश्यकता अनुसार हेरफेर वा थपघट गर्न सक्नेछ ।

३५. व्याख्या गर्ने अधिकार : यस कार्यविधिमा उल्लेखित शर्तहरू कार्यान्वयनमा बाधा आई परेमा नगरपालिकाले बाधा अड्काउ फुकाउनको निर्णय गरि कार्यान्वयन गर्नेछ ।

३६. यस कार्यविधि अनुसार हुने यस कार्यविधि लागू हुनुभन्दा पहिले दर्ता तथा नवीकरण गर्ने गरि भएका काम कारवाही यसै कार्यविधि बमोजिम भए गरेको मानिनेछ ।

३७. स्वतः अमान्य हुने : यस कार्यविधिको कुनै प्रावधान प्रचलित कानूनको कुनै व्यवस्थसँग बाझिएमा बाझिएको हदसम्म अमान्य हुनेछ ।

अनुसूची- १

पूर्वाधार, दर्ता, नवीकरण तथा स्तरोन्नति स्वीकृतिको प्रयोजनको लागि अनुगमन समिति सम्बन्धी व्यवस्था
(दफा २ को खण्ड (क) सँग सम्बन्धित)

१. स्वास्थ्य शाखा प्रमुख	-संयोजक
२. पूर्वाधार विकास तथा वातावरण व्यवस्थापन शाखा, प्रमुख	-सदस्य
३. योजना शाखा प्रमुख	-सदस्य
४. प्रशासन शाखा प्रमुख	-सदस्य
५. मेडिकल अधिकृत	-सदस्य
६. नर्सिङ अधिकृत /निरिक्षक	-सदस्य
७. स्वास्थ्य शाखा बाट अधिकृत स्तरको स्वास्थ्य सम्बन्धि कर्मचारी	-सदस्य सचिव

नोट: समितिले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित विषयका विशेषज्ञलाई समितिका सदस्यका रूपमा थप गर्न, अनुगमनमा समावेश गर्न तथा बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

अनुसूची -२

भवन सम्बन्धी मापदण्ड

(दफा २ को खण्ड (भ) सँग सम्बन्धित)

नगरपालिका भित्र निर्माण गरिने स्वास्थ्य संस्थाका हकमा मापदण्डमा उल्लेख गरिएका भए सोही अनुसार तथा नभएका हकमा देहायका मापदण्ड अनुसार कायम गरिनु पर्नेछ ।

- अधिकतम ग्राउण्ड कभरेज - ४० प्रतिशत
- Floor Area Ratio (FAR) — २.५
- न्युनतम पार्किङ स्थल - जम्मा जग्गाका २५ प्रतिशत
- भवनका सेट ब्याक (Set Back) — कम्तिमा ३ मिटर भवनका चारैतिर
- लाईट प्लेन(Light Plane) ६३.५ डिग्री ६६.५० लाइट प्लान, भवनको उचाइ

अनुसूची- ३

पूर्वाधार स्वीकृतिको मनसाय पत्रका लागि निवेदन फाराम
(दफा ४ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

श्री
.....
..... ।

निम्नानुसार प्रस्तावित अस्पताल संचालन तथा पूर्वाधार स्वीकृतिको मनसाय पत्रका लागि देहाय अनुसार कागजात सहित निवेदन फाराम पेश गरेका छु/छौ ।

निवेदन फाराम:

कार्यकारी अधिकृत/संचालन समितिका तर्फबाट
.....

१. अस्पतालको नाम :-

शैया संख्या :-

२. साधारण सेवा/विशेषज्ञ सेवा वा अस्पताल के हो उल्लेख गर्ने :-

३. अस्पतालको ठेगाना (पत्राचार गर्ने ठेगाना) :-

प्रदेश :-

जिल्ला :-

नगरपालिका :

वडा नं. :-

टोल :-

ब्लक नं. :-

टेलिफोन :-

मोबाइल :-

पो.ब.नं. :-

४. अस्पताल खोल्ने व्यक्तिहरू (५ प्रतिशत भन्दा बढी शेयर धारण गर्नेहरूको मात्र):-

नाम :-

ठेगाना :-

नागरिकता नं. :-

सम्पर्क नं.

५. अस्पतालका लागि आवश्यक जग्गा र स्वामित्व :-

(क) जग्गाका कित्ता, क्षेत्रफल र स्वामित्वका प्रकार:

(ख) लिजमा भए कबुलियतनामा पेश गर्ने:

६. अस्पतालको वित्तीय स्रोत :-

(क) निजी लगानी

(ख) बैंक कर्जा

(ग) सरकारी

(घ) अनुदान सहयोग

(ङ) गैरसरकारी संस्थाबाट कर्जा लिई संचालन गर्ने भए सो को विवरण

(च) अन्य

वित्तीय लगानी :- (स्थीर पूँजी लागत) रु.

(क) भवन तथा जग्गाको लागि :- रु.

(ख) औजार उपकरणको लागि :- रु.

वित्तीय लगानी (चालु पूँजी लागत) रु.

रोजगार संख्या :-

अनुमानित आम्दानी :- रु.

अनुमानित मुनाफा :- मासिक :- रु.

त्रैमासिक :- रु.

वार्षिक :- रु.

७. देहायका विषयहरू समेत समावेश भएको व्यावसायिक कार्य योजना

(क) स्वीकृत संस्थाबाट प्रदान गर्ने सेवाहरूको विवरण :

<u>-निदानात्मक सेवा</u>	<u>-प्रतिकारात्मक सेवा</u>	<u>-उपचारात्मक सेवा</u>
- एक्स-रे	- खोप	- प्रसूति तथा स्त्री रोग
-अल्ट्रासाउण्ड	- गर्भवती, सुत्केरी जाँच	- जनरल मेडिसिन
-इन्डोस्कोपी	- परिवार नियोजन	- जनरल सर्जिकल
-इसीजी,ट्रेडमिल	-.....	- विशेषज्ञ सेवा :जस्तै प्रसूति सेवा, मृगौला रोग, स्नायु, आँखा, हाडजोर्नी,मानसिक सेवा
-प्रयोगशाला	-	-
-	-	-

(ख) संस्थामा प्रयोग हुने आवश्यक उपकरणहरूको विवरण (संलग्न गर्ने):

(१).....

(२).....

(३).....

(४).....

(ग) संस्थामा सेवा पुर्‍याउनका लागि आवश्यक पर्ने जनशक्तिको विवरण (संलग्न गर्ने) :

(१) विशेषज्ञ :

नाम :	पद :	योग्यता :	पार्टटाइम/फुलटाइम
-------	------	-----------	-------------------

(२) प्राविधिक :

नाम :	पद :	योग्यता :	पार्टटाइम/फुलटाइम
-------	------	-----------	-------------------

(३) प्रशासनिक :

नाम :	पद :	योग्यता :	पार्टटाइम/फुलटाइम
-------	------	-----------	-------------------

नोट :

(१) संस्थामा कार्य गर्न प्राविधिक कर्मचारीहरू सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भएको हुनु पर्नेछ । सम्बन्धित परिषदका प्रमाणपत्र अनिवार्य रुपमा पेश गर्नुपर्नेछ ।

(२) कर्मचारीहरूका योग्यताका प्रमाणित प्रतिलिपिका साथै कार्य गर्ने मन्जुरीनामा समेत संलग्न हुनु पर्नेछ ।

(३) सरकारी कार्यालयमा कार्यरत कर्मचारीहरू संलग्न हुने भएमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ का दफा ५९ अनुसारको स्वीकृति पत्र अनिवार्य रुपमा संलग्न हुनु पर्नेछ ।

(४) प्राविधिक कर्मचारीहरूले आफै कार्य गर्ने अन्य संस्थाहरूको समेत विवरण खुलाउने ।

अनुसूची- ४

अस्पताल स्थापना, नवीकरण, सेवा विस्तार वा स्तरोन्नतिका लागि अनुमति प्राप्त गर्न दिने निवेदन फाराम ढाँचा
(दफा ५को उपदफा(१) सँग सम्बन्धित)

१.संस्थाको नाम :-

शैया संख्या:-

२.साधारण सेवा/विशेषज्ञ सेवा अस्पतालमा कुन हो उल्लेख गर्ने:-

३.संस्थाको ठेगाना (पत्राचार गर्ने ठेगाना) :-

प्रदेश :-

जिल्ला :-

वडा नं. :-

टोल :-

ब्लक नं. :-

टेलिफोन नं. :-

मोबाईल:-

४.संस्था संचालन गर्ने व्यक्तिहरू :-

नाम :-

ठेगाना :-

नागरिकता नं. :-

मोबाइल नं.:-

५. संस्थाको वित्तीय स्रोत:

(क) नीजि :

(ख) शेयर:

(ग) कर्जा :

(घ) सरकारी :

(ड) गैर सरकारी संस्थाबाट कर्जा लिइ संचालन गर्ने भए सो उल्लेख गर्ने :

६. वित्तीय लगानी :-(लागत) रु.

(क) भवन तथा जग्गाका लागि :-

(ख) औजार उपकरण :-

खण्ड ९ संख्या १४ स्थानिय राजपत्र भाग २ मिति २०८२।०९।१८

(ग) जनशक्तिको लागि :-

अचल सम्पत्तिको स्रोत :-

अनुमानित मुनाफा :-

मासिक :-

त्रैमासिक:-

वार्षिक :-

७.नर्सिङ्ग होम तथा निजी अस्पतालको वर्गीकरण अनुसार प्रदान गर्ने सेवाहरूको विवरण कुनकुन सेवा पुर्याउने हो ? खुलाउने ।

निदानात्मक सेवा	प्रतिकारात्मक सेवा	उपचारात्मक सेवा	अन्य सेवा
एक्स-रे	खोप	प्रसुती तथा स्त्री रोग	आहार बिहार
प्याथोलोजी ल्याब	MCH क्लिनिक	जनरल मेडिसिन	
अल्ट्रासाउण्ड	परिवार नियोजन	जनरल सर्जिकल विशेषज्ञ सेवा जस्तै :-इण्डोस्कोपी, प्रसुति सेवा, मृगौला रोग, स्नायु, दन्त ।	
ई.सी.सी., ट्रेडमिल प्रयोगशाला			

७. संस्थामा प्रयोग हुने आवश्यक मुख्य उपकरणको विवरण तथा स्रोत :-

(क)

(ख)

(ग)

(घ)

(ङ)

(च)

८. संस्थामा सेवा पुर्याउने कर्मचारीहरूको विवरण सम्बन्धित मापदण्ड अनुसार :-

(क) विशेषज्ञ:-

नाम

पद

योग्यता

पार्टटाईम/फुलटाईम

(ख) प्राविधिक :-

नाम

पद

योग्यता

(ग) प्रशासनिक:-

नाम	पद	योग्यता
पार्टटाईम / फुलटाईम		

नोट:

- (१) सम्बन्धित सेवा अनुसार निर्धारित मापदण्ड र पूर्वाधार पूरा भए पश्चात मात्र सेवा संचालन गर्न पाईनेछ ।
- (२) उपर्युक्त बमोजिम के कति कर्मचारीहरूको संस्थामा संलग्न हुने हो, स्पष्ट उल्लेख हुनु पर्नेछ ।
- (३) सबै शुल्क विवरण विस्तृत रुपमा उल्लेख हुनुपर्नेछ ।
- (४) संस्थामा काम गर्ने प्राविधिक कर्मचारी सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भएको हुनु पर्नेछ र सम्बन्धित परिषद्को प्रमाणपत्र अनिवार्य रुपमा पेश गर्नुपर्नेछ ।
- (५) कर्मचारीहरूको शैक्षिक योग्यताको प्रमाणित प्रतिलिपिका साथै कार्य गर्ने मन्जुरीनामा समेत संलग्न हुनुपर्नेछ ।
- (६) नेपाल सरकारमा कार्यरत कर्मचारीहरू संलग्न हुने भएमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ को दफा ५९ अनुसारका स्वीकृति पत्र अनिवार्य रुपमा संलग्न हुनुपर्नेछ तर नगरपालिका अर्न्तगतका कर्मचारीको हकमा नगरपालिकाबाट स्वीकृति लिएको हुनु पर्नेछ ।
- (७) प्राविधिक कर्मचारीहरूले आफै कार्य गर्ने अन्य संस्थाहरूको समेत विवरण खुलाउनु पर्नेछ ।

अनुसूची- ५

स्वास्थ्य क्लिनिक/रेडियो ईमेजिङ सेवा/पोलिक्लिनिक/प्याथोलोजी सेवा सञ्चालन अनुमति माग गर्ने निवेदन फाराम
(दफा ५ को उपदफा (२) सँग सम्बन्धित)

१. संस्थाको नाम :-

शैया संख्या :-

२. संस्थाको ठेगाना (पत्राचार गर्ने ठेगाना) :-

प्रदेश नं.:-

जिल्ला :-

वडा नं. :-

टोल :-

ब्लक नं. :-

टेलिफोन नं. :-

मोबाईल नं. :-

पो.व.नं. :-

३. संस्था खोल्ने व्यक्तिहरू :-

नाम :-

ठेगाना :-

नागरिकता :-

फोन नं. :-

४. संस्थाको वित्तीय स्रोत :-

(क) निजी :-

(ख) शेयर कर्जा :-

(ग) वैदेशिक :-

(घ) गैर सरकारी :-

(ङ) सामुदायिक :-

(च) अन्य :-

५. संस्थाको क्षमता तथा विस्तृत कार्य योजना :-

सेवा प्रदान गर्ने क्षेत्रहरू :

निदानात्मक सेवा	प्रतिकारात्मक सेवा	उपचारात्मक सेवा	अन्य सेवा :-
एक्स-रे	खोप	प्रसूति तथा स्त्रीरोग	फार्मेसी

खण्ड १ संख्या १४ स्थानिय राजपत्र भाग २ मिति २०८२।०९।१८

अल्ट्रासाउण्ड	एम.सि.एच.	जनरल मेडिसिन	
इण्डोस्कोपी	परिवार नियोजन सेवा	जनरल सर्जिकल बिशेषज्ञ सेवा	
ई.सी.सी.,ट्रेडमील प्रयोगशाला			

६. सेवा शुल्क अलग र स्पष्टसँग खुलाउने :-

७. संस्थामा सेवा हुने आवश्यक उपकरणको विवरण तथा स्रोत :-

८. संस्थामा सेवा पुर्‍याउने जनशक्ति विवरण :-

संख्या/योग्यता/अनुभव/पार्टटाईम/फूलटाईम/अन्य सुविधा

सामान्य चिकित्सक :

विशेषज्ञ चिकित्सक :

अन्य प्राविधिक :

नोट:

१. सम्बन्धित सेवा अनुसार निर्धारित मापदण्ड र पूर्वाधार पूरा भए पश्चात मात्र सेवा संचालन गर्न पाईनेछ ।

२. उपर्युक्त बमोजिम के कति कर्मचारी संस्थामा संलग्न हुन हो, स्पष्ट उल्लेख हुनुपर्ने ।

३. संस्थामा कार्य गर्ने कर्मचारीहरू सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भएका हुनुपर्नेछ, सम्बन्धित परिषदका प्रमाणपत्रहरू अनिवार्य रुपमा पेश गर्नुपर्नेछ ।

४. कर्मचारीहरूको शैक्षिक योग्यताको प्रमाणित प्रतिलिपिहरू संलग्न हुनुपर्नेछ । नेपाल सरकारमा कार्यरत कर्मचारी संलग्न हुने भएमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ का दफा ५९ अनुसारका स्वीकृति पत्र अनिवार्य रुपमा संलग्न हुनुपर्नेछ ।

अनुसूची- ६

फार्मसी/औषधालय/मेडिकल सञ्चालन अनुमति माग गर्ने निवेदन फाराम
(दफा ५ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

१. संस्थाको नाम :-

शैया संख्या :-

२. संस्थाको ठेगाना (पत्राचार गर्ने ठेगाना) :-

प्रदेश :- जिल्ला :- नगरपालिका : वडा नं. :-

टोल :- ब्लक नं. :- टेलिफोन :- मोबाइल नं. :-

पो.ब.नं. :-

३. संस्था खोल्न व्यक्तिहरू :-

नाम :- ठेगाना :- नागरिकता :- फोन नं.
:-

४. संस्थाका वित्तीय स्रोत :-

(क) निजी :- (ख) शेयर कर्जा :-

(ग) वैदेशिक :- (घ) गैर सरकारी :-

(ड) सामुदायिक :- (च) अन्य

५. पसलको किसिम :-

(क) थोक (ख) खुद्रा

६. सेवा शुल्क अलग र स्पष्टसँग खुलाउने :-

७. संस्थामा सेवा हुन आवश्यक उपकरणको विवरण तथा स्रोत :-

८. संस्थामा सेवा पुऱ्याउने जनशक्ति विवरण :-

१. फार्मैसी प्रमाणपत्र तह वा सोभन्दा माथिको उपाधि प्राप्त वा नेपाल सरकारद्वारा मान्यता प्राप्त संस्थाद्वारा ओरेन्टेशन प्राप्त व्यक्ति
२. आयुर्वेदमा कम्तीमा १५ महिनाको कोर्ष उत्तीर्ण
३. सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता भएको ।

नोटः

१. सम्बन्धित सेवा अनुसार निर्धारित मापदण्ड र पूर्वाधार पूरा भए पश्चात मात्र सेवा संचालन गर्न पाईनेछ ।
२. उपर्युक्त बमोजिम के कति कर्मचारीको संस्थामा संलग्न हुने हो, स्पष्ट उल्लेख हुनुपर्नेछ ।
३. संस्थामा कार्य गर्ने कर्मचारीहरू सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ, सम्बन्धित परिषदका प्रमाणपत्रहरू अनिवार्य रुपमा पेश गर्नु पर्नेछ ।
४. कर्मचारीहरूको योग्यताको प्रमाणित प्रतिलिपिहरू संलग्न हुनुपर्नेछ ।
५. नेपाल सरकारमा कार्यरत कर्मचारीहरू संलग्न हुने भएमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ का दफा ५९ अनुसारका स्वीकृति पत्र अनिवार्य रुपमा संलग्न हुनुपर्नेछ ।

अनुसूची- ७

स्वास्थ्य संस्था स्थापना तथा नवीकरण अनुमति दस्तुर
(दफा ८ र ९ को उपदफा (२) संग सम्बन्धित

स्वास्थ्य संस्था स्थापना तथा नवीकरण अनुमति दस्तुर माडी नगरपालिकाको आर्थिक ऐनमा तोकीए बमोजिम हुने छ ।

अनुसूची- ८

स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरिने सेवाको विरामी बडापत्रको ढाँचा
(दफा १५ उपदफा (१) को बुँदा (ट) सँग सम्बन्धित)

सि.न.	शाखा	प्रदान गरिने सेवाको विवरण	प्रक्रिया	दस्तुर	लाग्ने समय	सम्पक व्यक्ति	गुनासो सुन्न अधिकारी

अनुसूची- ८ (क)

स्वास्थ्य संस्थाबाट आकस्मिक सेवाको लागि चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीको विवरणको ढाँचा
(दफा १५ उपदफा (१) को बुँदा (थ) सँग सम्बन्धित)

मिति:.....

क्र.सं.	स्वास्थ्यकर्मीको नाम थर	पद	समय	कैफियत
१.				
२.				
३.				
४.				

अनुसूची- ९

स्वास्थ्य संस्था सञ्चालनका लागि निवेदन दिँदा देहाय बमोजिमका कागजात संलग्न गर्नु पर्नेछ :

१. निवेदन फारम
२. कम्पनी दर्ता/संस्था दर्ताको प्रमाणित प्रतिलिपि
३. संस्था/कम्पनीको विधान/प्रवन्ध पत्र, नियमावलीको प्रतिलिपि
४. स्थायी लेखा दर्ता प्रमाण पत्रको प्रतिलिपि
५. स्थापना गर्न लागिएको ठाउँमा अस्पताल आवश्यक छ भन्ने सम्बन्धित वडाको सिफारिस पत्र
६. अस्पतालमा काम गर्ने जनशक्ति सम्बन्धी विवरण
 - (क) बायोडाटा
 - (ख) शैक्षिक योग्यता, तालिमका प्रमाणित प्रतिलिपि
 - (ग) प्राविधिक कर्मचारीहरूले सम्बन्धित काउन्सिलको दर्ता प्रमाणपत्रका प्रतिलिपि
 - (घ) नागरिकता प्रमाणपत्रका प्रतिलिपि
 - (ङ) जनशक्तिको काम गर्ने समय (पार्टटाइम/फुलटाइम किटान गर्नु पर्नेछ)
 - (च) मञ्जुरीनामा/कबुलियतनामा
७. औजार उपकरणका विवरण तथा स्रोत
८. सम्पूर्ण सेवा शुल्क विवरण
९. भौतिक सामग्रीको विवरण
१०. प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (IEE) वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन (EIA) स्वीकृति पत्रका प्रतिलिपि (अस्पतालको हकमा मात्र लागू हुने)
११. अस्पतालको विस्तृत सर्भेक्षण सहितको प्रस्ताव
१२. अस्पतालको आर्थिक नियमावली
१३. लिने सेवा शुल्क विवरण र गरीब तथा असहायलाई छुट दिने नीति
१४. प्रदान गरिने सेवाको विवरण
१५. जग्गा/घरको स्वामित्व
१६. घर/कोठा बहालमा लिइ सञ्चालन गर्ने भए घर बहाल सम्भौता-पत्र र भवन स्वास्थ्य संस्था संचालन गर्न राष्ट्रिय भवन संहिता बमोजिम उपयुक्त छ भन्ने सम्बन्धी सिफारिस पत्र
१७. भवनको स्वीकृत नक्सा
१८. संस्थाको चल अचल सम्पत्ति विवरण तथा वित्तीय स्रोत
१९. संस्थाको कार्य योजना (Scheme)
२०. PAN मा दर्ता नम्बर:
 २१. कर चुक्ता प्रमाण पत्र (लागू हुने अवस्थामा मात्रै)
 २२. लेखापरीक्षण प्रतिवेदन (लागू हुने अवस्थामा मात्रै)
 २३. विरामी बडापत्रको नमूना
 २४. सम्बन्धित निकायको भवन संहिता सम्बन्धी स्वीकृति पत्र
 २५. रु. १० को हुलाक टिकट
 २६. मूल्य अभिवृद्धि कर वा आयकरमा दर्ता भएको प्रमाणपत्र
 २७. भवन निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्र

खण्ड ९ संख्या १४ स्थानिय राजपत्र भाग २ मिति २०८२।०९।१८

२८. फोहरमैला व्यवस्थापन विवरण
२९. व्यवसाय दर्ता प्रमाण पत्रको प्रतिलिपि

आज्ञालेप्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
प्रमाणीकरण मिति : २०८२.. / / गते प्रकाशित मिति : २०८२.. / / गते